

Directa

periodisme cooperatiu per la transformació social

Núm. 480 del 26/6 al 9/7 de 2019 2,5 €

Cuidar entre dues terres

Persones i territoris de l'Amèrica Llatina reben l'impacte del buit de cures que deixen les dones en migrar. Un cop al Nord global, el seu treball precaritzat sosté la vida d'infants, gent gran i persones dependents

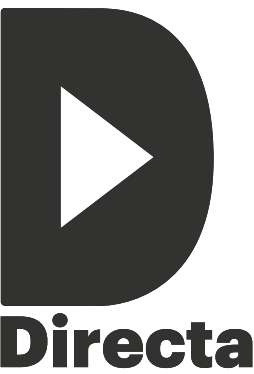
pàg. 4-15

/ MONTSE GIRALT

SUPLEMENT DIVERSES

Sètze pàgines especials sobre les lluites LGTBI des dels marges

periodisme cooperatiu per la transformació social

EDITA
La Directa SCCL
C. Riego, 37, baixos esquerra
08014 Barcelona
Tel: 935 270 982
Mòbil: 661 493 117
directa@directa.cat
www.directa.cat
DIPÒSIT LEGAL: B 16982-2016

Aquesta publicació intenta escriure amb un llenguatge no sexista i no androcèntric. La Directa no comparteix necessàriament les idees expressades als articles d'opinió.

QUI SOM?

- A fons**
Grup d'investigació
- Miralls**
Gemma Garcia
- Cruïlla**
Laia Mas i Guille Larios
- Impressions**
Laia Alsina, Ekaitz Garate i Xavier Puig
- Roda el món**
Oriol Andrés i Joan Mas
- Expressions**
Misaël Alerm i Carla Mallol
- La indirecta**
Àlex Romaguera i Mariana Cantero
- Fotografia**
Víctor Serri
- Il·lustració**
Roser Pineda i Lluís Ràfols
- Correcció**
Èlia Olivan
- Edició**
Jesús Rodríguez
- Disseny gràfic i compaginació**
Pau Fabregat
- Projecte gràfic**
Lola Fernández, Gerard Casadevall, Diego Muñoz i Pau Fabregat
- Coordinació web**
Eloi Latorre, David Bou, Gemma Garcia i Maties Lorente
- Coordinació País Valencià**
Ester Fayos
- Audiovisuals**
Sònia Calvó i Estel·la Marcos
- Administració i subscripcions**
Ester Mora
- Difusió**
Estel·la Marcos
- Publicitat i distribució**
Paula Rodríguez
- Gestió web**
Talaïos Koop.

NUCLIS TERRITORIALS I MITJANS COL·LABORADORS:
Gironès, la Selva, Pla de l'Estany i Baix Empordà ('L'Ariet'); Alt Empordà ('La Fissura'); Osona ('El Setembre'); Maresme; Baix Llobregat ('La Riuada' i 'Infobaix'); Alt Penedès, Baix Penedès, Anoia i Garraf ('Xarxa Penedès'); Vallès Oriental; Vallès Occidental; Barcelonès ('La Interviu'); El Camp; Terres de Ponent; Castelló; València; Mallorca ('Aguait'); Eivissa; Menorca; Perpinyà i Terres de l'Ebre, El Salto, La Marea, Pikara, Argia, Ahötsa, Soberania Alimentaria

CONTACTES:
General directa@directa.cat
Redacció Barcelona redaccio@directa.cat
Redacció València paisvalencia@directa.cat
Subscripcions subscripcions@directa.cat
Publicitat publicitat@directa.cat
Distribució distribucio@directa.cat

PORTADA: Montse Giralt

La Directa enguany ha rebut dues subvencions de la Generalitat de Catalunya, que representen un 5% del seu pressupost. Per això hem de posar el seu logotip.

SUMARI

A FONS

4-15

Cures transnacionals
Txell Rigol, Berta Camprubí, Anna Celma i Montse Giralt ens fan conèixer, mitjançant un extens treball de camp, el flux migratori de dones de l'Amèrica Llatina que es fan càrrec de les cures -majoritàriament de persones amb dependència- a Europa i els Estats Units. La vessant audiovisual del reportatge és obra de Núria Gebellí i Estel·la Marcos.

IMPRESSIONS

16-18

La renda bàsica a l'agenda política
Un article de Sergi Raventós i Carme Porta, membres de la Xarxa Renda Bàsica. Il·lustració de Cafeina Prints.

Deures d'estiu
Text de la professora Irene Puig Rocher i il·lustració de Sr. Plástiko.

CRUÏLLA

19-21

Lleure que genera oportunitats
El Grup d'Educació en el Lleure Pandora del barri de Torre-romeu de Sabadell i l'esplai La Fàbrica del barri de Can Tusell de Terrassa combaten el determinisme social amb projectes socioeducatius. Un reportatge d'Esther Bermejo.

RODA EL MÓN

22-26

Les presons en el conflicte colombià
Un reportatge de Jose Àngel Sánchez Rocamora des de Bogotá.

El cercle viciós de Guatemala
Un text de Xavier Ruiz Ribes amb fotografia d'Enric Adila.

La Primavera Àrab del Sudan
L'anàlisi del periodista i politòleg Ricard Gonzàlez.

EXPRESSIONS

27-31

Carn, pedra i purpurina
Les fàbriques de creació són tallers per a artistes, icones postmodernes i edificis *souvenir* d'un patrimoni desaparegut, espais lúdics per a la ciutadania mobilitzada artísticament. Un reportatge d'Ivan Alcázar Serrat.

El temps que no hem viscut
El relat de M. Antònia Massanet. Amb il·lustració de Lluís Ràfols.

INDIRECTA

32

Entrevista a Edda Pando
Mariana Cantero conversa amb una de les fundadores de l'associació Todo Cambia, espai que li ha servit per començar a pensar els perquè del racisme o la significació de viure a Itàlia com a peruana. Amb fotografia de Roser Gamonal.

El reportatge 'A Fons' d'aquesta publicació s'ha produït amb la contribució financera de la Unió Europea (UE). El contingut és responsabilitat exclusiva de la DIRECTA i no reflecteix necessàriament la posició de la UE.

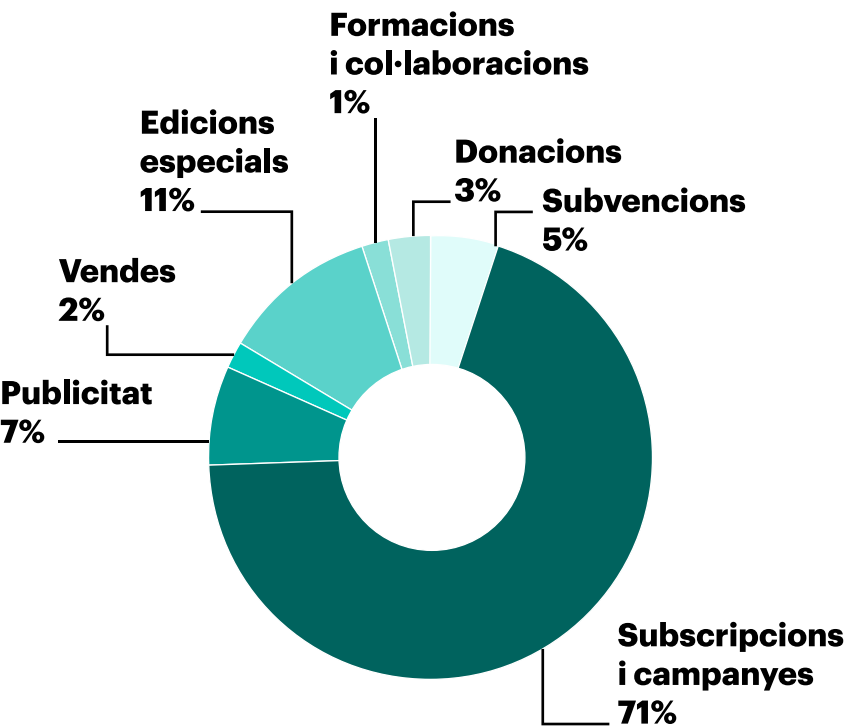
Els comptes de la ‘Directa’ 2018

Redacció Directa | @La_Directa

Els comptes definitius de la cooperativa La Directa SCCL es van tancar l’any 2018 amb un balanç positiu de 20.001,33 euros, un cop computats uns ingressos de 266.211 euros i unes despeses de 246.209 euros. Es van aprovar en

l’assemblea general celebrada el dijous 13 de juny a La Lleialtat Santsenca. Les subscripcions es mantenen com a columna vertebral del finançament del projecte, i representen el 70,91% dels ingressos, seguit per un 10,88% dels suplementos especials i un 6,83%

de la publicitat. La partida d’ingressos extraordinaris (no pressupostats), amb l’entrada de 13.500 euros provinents de la subvenció per la incorporació de sòcies de treball, ajudarà -un cop restats els impostos- a incrementar els fons propis de la cooperativa.

INGRESSOS 2018

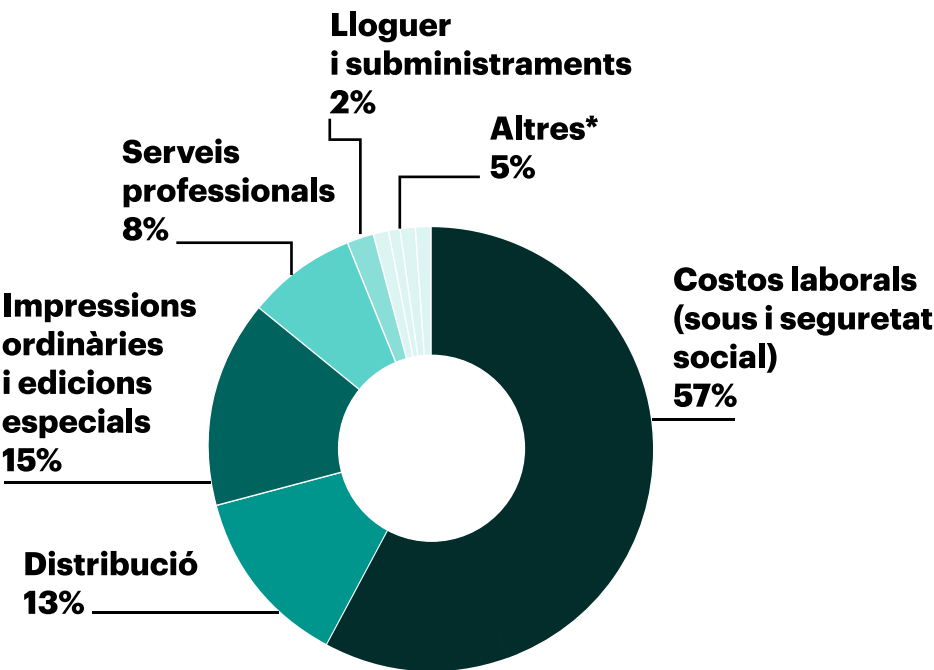
266.211 euros (+ 20.001 euros)

En l’apartat d’ingressos destaquen els increments de les subscripcions ordinàries i les que són fruit de campanyes específiques (Nadal, Sant Jordi, etc.). Avui dia són 2.960 les persones subscrites en les modalitats web, paper-web, solidària i internacional. Les edicions especials, suplementos editats conjuntament amb entitats o moviments socials, han crescut per sobre de les previsions inicials.

DESPESES 2018

246.209 euros

Les despeses se centren, principalment, en tres apartats: costos laborals, impressions i distribució. El 2018 es va incrementar la presència al País Valencià, amb la contractació d’una periodista a mitja jornada i es va millorar en 100 euros bruts el sou de les treballadores. També creix l’apartat de serveis professionals per les tasques de correcció i per l’elaboració de continguts dels suplementos.

*Altres: gestoria, material d’oficina, comunicacions, quotes i informàtica

Marjori Gamarra
(Trujillo, Perú) va
migrar a Barcelona
fa setze anys

Les criatures que Marjori Gamarra ha vist créixer de prop no són les que havia imaginat tenir a la vora en moments com el primer dia d'institut. Tampoc havia imaginat que la seva filla Melany crearia més vincle amb l'àvia que no pas amb ella. De fet, Melany li diu mama i és qui, al costat de l'avi, "ha cobert prou bé el buit de la mare", migrada de Trujillo (Perú) a Barcelona setze anys enrere. Melany en tenia deu, el seu germà set, i sentia rancúnia, reconeix: "No podia entendre que se n'anés lluny, amb unes altres persones". Quan va arribar a la capital catalana, Gamarra va trobar feina a càrrec de dues criatures, des de l'hora de llevar-se fins al petó de bona nit. "L'amor que volia donar als meus fills el donava a aquelles nenes. I elles encantades! Tampoc veien la seva mare. Arribava de la feina a les nou! El pare, molts dies, a les onze!", explica. Més tard, va començar a encadenar feines de neteja i de cuidadora de persones grans. Fins avui.

L'entrada massiva de les dones al mercat laboral i l'envelliment de la població disparen la crisi de les cures

Davant la falta de resposta pública, la "substitució d'una dona per una altra dona" és una opció individual en auge

L'entrada generalitzada de les dones al mercat laboral i l'envelliment de la població, a Europa en general i a l'Estat espanyol en concret, conformen el *big bang* de la crisi de les cures, una desestabilització en què la dificultat per cuidar i ser cuidades en un sistema socioeconòmic que no prioritza les necessitats de les persones -en tensió amb les *necessitats* dels mercats per acumular capital- s'aguditza, afecta franges més àmplies de població i evidencia un dèficit de cures.

Davant la falta de responsabilització pública i col·lectiva del treball per proveir cures a infants i, sobretot, persones grans i malaltes en situació de dependència -relegat a l'àmbit privat, socialment desvaloritzat i, en l'ordre patriarcal, atribuït a les dones com si es tractés d'una funció natural-, la "substitució d'una dona per una altra dona" esdevé una resposta individual en auge. Una fórmula per reorganitzar les cures i satisfer la necessitat a l'interior de les famílies promoguda, en especial, als estats del sud d'Europa des

CUIDAR, MIGRAR, CUIDAR

Milers de dones migrades esdevenen un pal·liatiu, precaritzat, a la creixent dificultat per cuidar i ser cuidades a Occident. Empobriment, desprotecció social i violències d'empreses del Nord global són el teló de fons de la 'fuga de cures' de l'Amèrica Llatina cap a l'Estat espanyol

Text: Meritxell Rigol | @TxellRigol
Fotos: Montse Giralt | @giraltm

dels anys 90, basada en traspassar el treball de cures a l'esquena d'altres dones més precaritzables. Això quan a la llar hi ha prou diners -que no vol dir gaires- per externalitzar-lo.

“La inserció de dones migrades de l'Amèrica Llatina en societats industrialitzades permet que moltes dones es desenvolupin professionalment perquè compten amb una altra dona que fa el treball de neteja i cures, sense qüestionar el desigual repartiment de tasques a l'interior de la seva llar”, observa Morena Herrera, activista de la Col·lectiva Feminista per al Desenvolupament Local del Salvador. Alhora, el treball de desenes de milers de migrades ocupades com a treballadores de la llar, en condicions discriminatòries respecte a la resta de sectors laborals, “fa de coixí davant la falta de resposta dels estats a les necessitats de polítiques de cures”, remarca Herrera. Segons l'informe de Comissions Obreres sobre el treball de la població estrangera a Catalunya de 2017, prop de quatre de cada deu dones pro-

Segons un informe de CCOO, 4 de cada 10 dones provinents de l'Amèrica Llatina s'ocupen al sector domèstic

El 95% tenen cura de persones en situació de dependència i 8 de cada 10 viuen soles amb les persones ateses

vinents de l'Amèrica Llatina s'ocupen al sector domèstic i representen tres quartes parts (73,7%) de les dones estrangeres que hi treballen.

Sobre les ocupades en règim d'internes -que viuen a la casa on treballen-, a mode orientatiu, les estadístiques de l'Associació de Treballadores de la Llar de Biscaia, extretes de l'assessorament a més de 500 dones durant el 2018, indiquen que set de cada deu són migrades extracomunitàries. La gran majoria (95,88%), a càrrec de tasques de cura. Quasi totes, de persones en situació de dependència. Vuit de cada deu viuen soles amb les persones ateses. “Parlar d'importació de dones sona malament però seria correcte, perquè el treball de les migrades com a cuidadores internes s'ha transformat en una forma d'esclavisme que satisfà la necessitat de cures aquí, en una gran solitud, que acompanya l'altra gran solitud que apareix en la crisi de cures: la de les persones de la tercera edat”, exposa Wendy Espinosa, coordinadora de projectes de Mujeres Pa'lante. »

» La migració de les dones, a diferència de la dels homes amb familiars a càrrec, s'associa a una *fuga de cures* i genera una cadena: igual que moltes migrades i exiliades ocupades al sector domèstic en estats com l'espanyol omplen un buit tradicionalment cobert per les dones de manera no remunerada dins de la família, al seu país o territori d'origen el dèficit de cures que hi queda en migrar és cobert, sovint, per altres dones de l'entorn familiar. Àvies, tietes, germanes... assumeixen la feina de cures presencial "d'una manera precària, perquè no tenen temps, perquè són molt grans, perquè estan molt cansades", assegura Herrera.

Una escala de valor racista i masclista

Hi ha casos en què el dèficit de cures, exportat a l'entorn de la dona que ha migrat o s'ha exiliat cap a Europa o els Estats Units, és cobert per una altra migrada, del país mateix o d'un altre de la regió. Serà una dona ocupada també en el servei domèstic "en condicions encara més precàries que les encarades per les migrants del Sud a països del Nord", assegura Camila Esguerra, investigadora del Centre Interdisciplinari d'Estudis de Desenvolupament de la Universitat de Los Andes. "El 98% són d'origen rural, moltes afros i indígenes, que arriben a les ciutats a fer treball de cures perquè és l'únic lloc que les rep", detalla. El mateix lloc que, al nostre entorn, se sol reservar a les que no tenen "ni el capital de la blanquitud, ni de ser occidental ni de la masculinitat", descriu.

Com moltes de les dones de l'Amèrica Llatina que arriben a Europa, Marjori Gamarra té estudis superiors. Exercia de mestra al Perú. En convertir-se en migrada, no ha sortit del treball de la llar i les cures. "Hi ha una divisió internacional, sexual i racial del treball segons la qual una dona blanca de l'Estat espanyol val molt més que una dona no blanca vinguda de fora, cosa que fa que les migrades aca-

"Transnacionalitzar les cures és una actualització de les relacions colonials", diu la investigadora Camila Esguerra

Moltes dones migren soles i esdevenen caps de famílies transnacionals a través de l'enviament de remeses

bin enganxades en aquests llocs de feina precaris", apunta Esguerra. Amb una llei d'estrangeria que aboca com a mínim tres anys a l'economia submergida, el treball d'interna esdevé un pseudorefugi carregat d'abusos, desprotecció i aïllament davant la necessitat de sostre i el risc de deportació.

La "transnacionalització de les cures" que actua de pal·liatiu en la crisi de cures a l'Estat espanyol ha d'entendre's, segons analitza Esguerra, com "una forma actualitzada de les relacions colonials", una expressió de dominació dels països enriquits amb l'extracció de matèries primeres sobre els països que n'han patit i en pateixen l'espoli. "En el moment de la migració, les relacions colonials

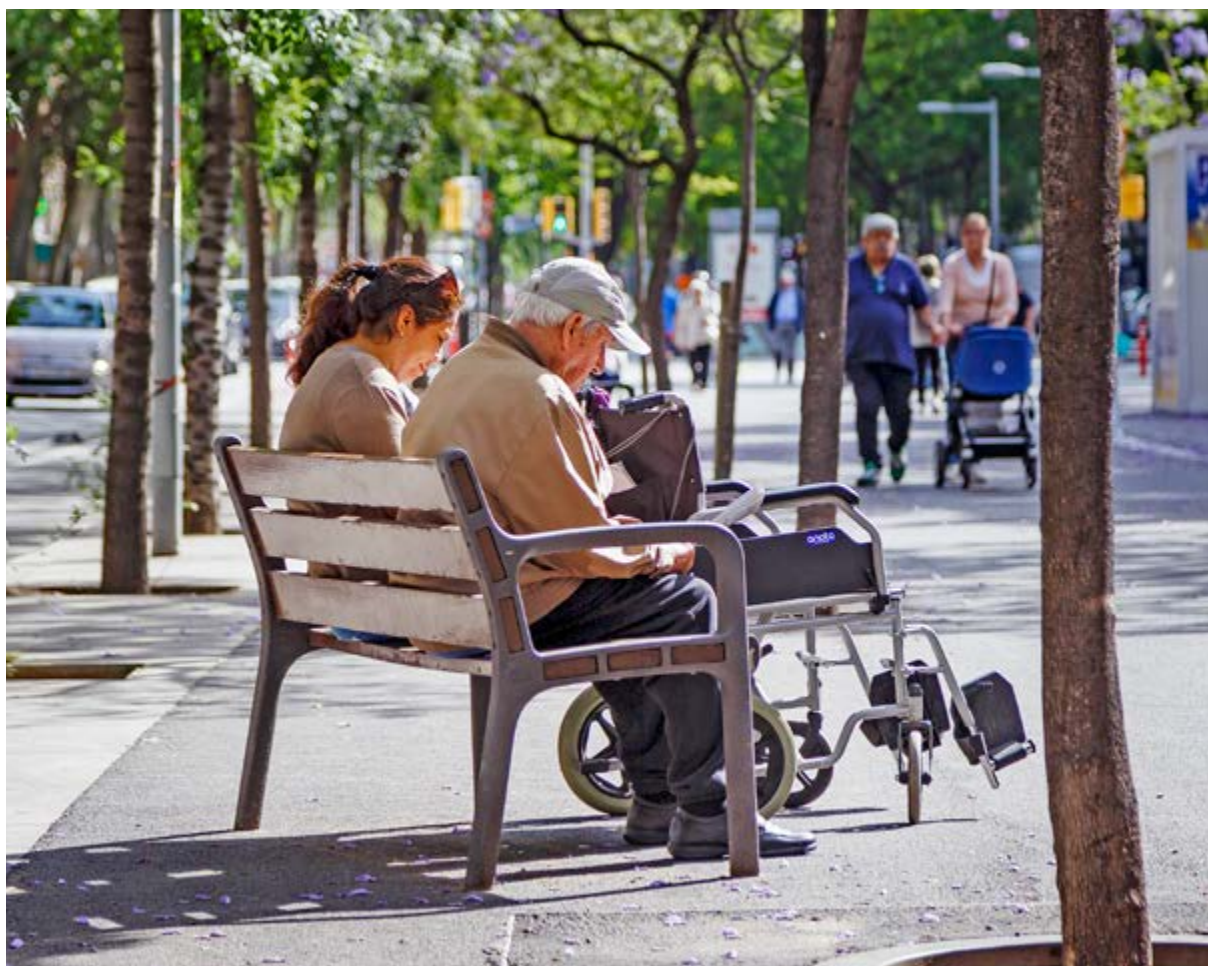
s'actualitzen en un pla micropolític: en el cos de les persones que viuen, no només el racisme de l'estat, sinó el de les persones que les contracten i el de l'entorn que habiten", afirma.

Drets vulnerats, aliment de les cadenes

Amb el pas dels anys, Melany ha comprès que créixer amb la mare "al darrere, però lluny" ha estat el preu dels seus estudis. I dels del seu germà. I del tractament oncològic del seu avi. I de tenir, fins avui, un dia a dia més confortable a l'altra banda de l'Atlàntic, on la seva àvia, retirada de la venda al mercat, no compta amb una pensió. La dificultat d'accedir a drets com l'educació de qualitat, la sanitat i la protecció social no pot desvincular-se de les cadenes de cures. Quan les privatitzacions guanyen espai i ben poc n'hi ha per les oportunitats laborals i l'esperança de majors cotes de benestar, migrar resulta una via per millorar la qualitat de vida al lloc d'origen, quan no, directament, una estratègia de supervivència familiar.

Moltes dones migren soles, amb la vista posada en la reagrupació familiar, i esdevenen caps de famílies transnacionals a través de l'enviament de remeses. "Molts països s'han adonat que la població s'accontenta amb els diners que arriben del treball precaritzat de les migrades al Nord global, que contribueixen al PIB nacional de manera molt significativa. Als governs els interessa que es mantinguin allà com l'única manera de suplir part de la pobresa", denuncia Sara Cuentas, activista de la Xarxa de Migració, Gènere i Desenvolupament.

Al costat de l'anomenada *migració econòmica*, les dones que fugen per salvaguardar la vida, un cop a l'Estat espanyol, també solen quedar enganxades al sector domèstic. És el cas de Luna (nom fictici, a petició de la font), exiliada de Buenaventura, una de les ciutats amb més pobresa i violència

Una cuidadora de la llar a la rambla Guipúscoa de Barcelona / M. G.

de Colòmbia. A pesar de tenir un dels principals ports comercials del Pacífic, els beneficis econòmics no arriben a la població, de majoria afrodescendent, en forma de treball de qualitat ni de serveis bàsics com l'accés a l'aigua i la cobertura sanitària. Luna treballava a l'hospital de la ciutat i era líder sindical. L'any 2007, en plena onada de mobilitzacions, li va arribar una amenaça. "Em van dir que m'havien deixat viure massa", recorda. Buenaventura es considera zona roja per l'activitat del narcotràfic i la presència de grups paramilitars i és, també, un enclavament estratègic per a inversions estrangeres. "A Colòmbia, l'Estat permet una guerra silenciosa a les zones negres perquè busquen desmobilitzar-nos, despoblar-nos i que quedin les terres disponibles per a les empreses, per treure'n riquesa", situa com a teló de fons.

Trobar empreses "fent negoci enmig de la pobresa i la violència", com va descriure sobre l'empresa catalana Grup TCB -involucrada en l'expansió del port de Buenaventura- una delegació de la Taula Catalana per la Pau i els Drets Humans a Colòmbia l'any

2016, no és excepcional a l'Amèrica Llatina. Megaprojectes de petja occidental duen de la mà denúncies d'augment de la violència viscuda per les poblacions, d'amenaques i assassinats contra qui no es resigna a la vulneració de drets humans i de les comunitats i de milers de persones empujades, exiliades i desplaçades arran d'activitats econòmiques extractives.

"Les causes que ens expulsen dels nostres espais quotidians tenen a veure amb la falta d'oportunitats i els efectes que ha tingut l'expropiació de terres. I aquesta expulsió es retroalimenta amb la demanda de mà d'obra barata per cobrir una feina no valorada com és el treball de cures als països de destinació, que atreu les víctimes de l'expulsió", planteja Mercedes Rodríguez, membre de la Col·lectiva de Dones Refugiades, Exiliades i Migrades de Colòmbia, un dels països amb una diàspora més gran a l'Estat espanyol.

Luna viu a València amb el seu fill. Des que va arribar treballa al sector domèstic, cuidant persones grans. Assegura que en onze anys

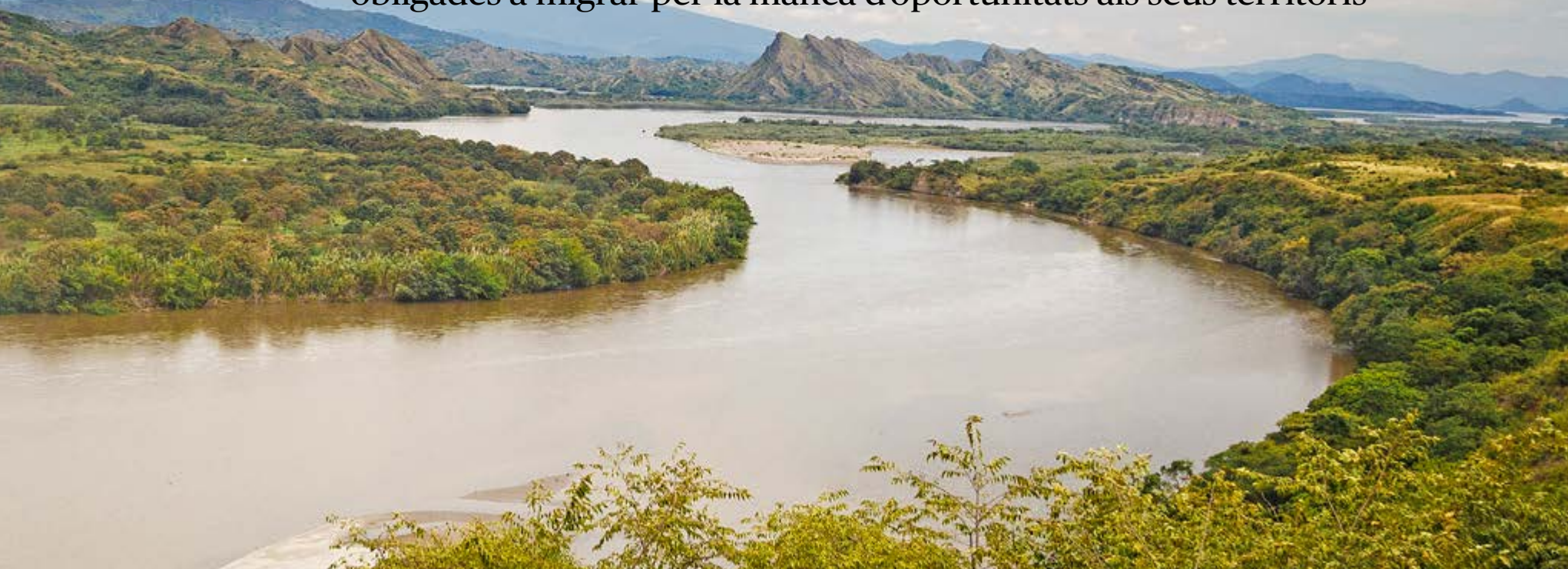
mai li han fet cap contracte. "Vaig demanar protecció a l'Estat espanyol i he quedat desprotegida", rebla en repassar les seves condicions laborals. En destaca el baix sou i, sobretot, les dificultats per conciliar. "Treballant de cuidadora et perds dotze hores, o una setmana sencera, del que passa a la teva família. Això ens passa a totes les que venim aquí; per això venir soles amb les criatures és un risc", lamenta.

Moltes assumeixen el cost de la distància. Altres, el cost de la falta de temps. Als relats sol haver-hi en comú el sentiment de culpa per *descuidar* mentre cuiden a altres. Un pes, de tall patriarcal, afegit a la motxilla migratòria de les dones. ●

L'EXTRACTIVISME DE BÉNS COMUNS ES TRASLLADA A LES CURES

L'extracció de béns comuns de l'Amèrica Llatina se suma a la crisi de cures al Nord global, que afecta la vida de dones d'origen rural, les quals es veuen obligades a migrar per la manca d'oportunitats als seus territoris

El riu Magdalena al seu pas pel departament del Huila (Colòmbia)
/ M. G.

Berta Camprubí | @bertacamprubi
Colòmbia

A Colòmbia, la defensa del territori, dels drets humans i dels béns comuns posa en risc la vida de les persones. Aquest risc sovint comporta el desplaçament forçat o l'exili, que, en el cas de les dones, acaba suposant la seva incorporació a les cadenes de cures. “Les lideresses surten a defensar el territori i ho fan amb el seu cos”, explica Mercedes Rodríguez, de la Col·lectiva de Dones Refugiades, Exiliades i Migrades de Colòmbia. Rodríguez assegura que les que es veuen obligades a marxar per aquesta defensa “passaran probablement pel sector domèstic com a treballadores de cures”, ja que “la vulnerabilitat en què ens situa ser migrades ens duu a ocupar llocs de treball que no estaven en el nostre projecte de vida”. Aquestes migracions, siguin de caire social, polític o econòmic, tenen un model de desenvolupament com a causa de fons. “Colòmbia, com el conjunt de l'Amèrica Llatina, ha estat dissenyada per ser un dels botins que doni al món matèries primeres suficients per suportar el consum global; és així de simple”, sentència l'activista i politòloga Andrea Torres, cofundadora de l'organització colombiana Tierra Digna. “Per això

les nostres economies es basen en les exportacions de matèries primeres”, afegeix. Segons dades de la Comissió Econòmica per a l'Amèrica Llatina i el Carib (CEPAL), el 79% de les exportacions de Colòmbia l'any 2017 eren béns primaris. El 96% en el cas de Bolívia i el 94% en el de l'Equador. Al llarg de l'última dècada, el 40% de les exportacions anuals dels països de l'Amèrica Llatina han tingut com a destí els Estats Units i el 12% Europa, mentre que menys del 20% s'han quedat a l'interior del territori llatinoamericà.

L'extractivisme de béns comuns que el capitalisme ha anomenat *recursos naturals* és un dels eixos principals del model occidental de desenvolupament, del famós *desarrollo* que impregna polítiques públiques de governs i iniciatives privades de grans corporacions a l'anomenat Tercer Món. N'és l'eix més visible però no el més profund. Al llibre *La invenció del tercer món*, el pensador Arturo Escobar assegura que “des dels seus inicis, el model de *desarrollo* contenia una proposta històricament inusitada des d'un punt de vista antropològic: la transformació total de les cultures i formacions socials de tres continents -Àfrica,

Àsia i l'Amèrica Llatina- d'acord amb els dictats de les de l'anomenat Primer Món”.

“Va ser una visió pensada des de fora, fins i tot el mateix terme: etimològicament, el *desarrollo* sempre parla d'avançar i hi ha cultures que consideren que el seu futur està en el passat, en els seus ancestres, en mirar enrere”, explica Andrea Torres. En nasayuwe, la llengua del poble nasa, que habita principalment el Cauca colombià, la paraula *yaçt-hêwe'sx* ha sigut traduïda com ‘les avantpassades’, tot i que literalment vol dir ‘les més grans que van davant’. Així doncs, aquest model socioeconòmic de desenvolupament busca instal·lar una matriu epistemològica homogeneïtzadora basada en patrons culturals occidentals que incorporen, com a element fonamental, la idea que l'ésser humà és el centre de l'univers i és capaç de controlar la natura. Un model que, segons Torres, es converteix en “una categoria que està passant per damunt de maneres diferents de veure el món”.

Els impactes del *desarrollo* colpegen maneres de veure el món, territoris i poblacions: actualment, arreu del món, milers de comunitats es veuen afectades negativament per la instal·lació de megaprojectes extractivistes. L'Atlas Global de Justícia Ambiental, creat a la Universitat Autònoma de Barcelona, ha reportat 2.794 casos de conflictes socioecològics; però, sens dubte, una de les qualitats d'aquest model és saber invisibilitzar les problemàtiques que causa. A l'Amèrica Llatina s'han identificat principalment quatre tipus d'activitats extractives: la mineria, l'extracció d'hidrocarburs, els monocultius extensius (soja, canya de sucre, palma africana, forestals) i l'energia hidroelèctrica. En molts casos, es tracta de projectes explotats per multinacionals estrangeres o per empreses nacionals amb capital transnacional.

Megaprojectes amb marca espanyola

“A Colòmbia hi ha una enorme presència de multinacionals catalanes, espanyoles en general, que s'han apropiat de sectors estratègics de l'economia. Seguim tenint una relació colonial amb tot l'Estat espanyol”, assegura Camila Esguerra, antropòloga colombiana i investigadora del model de *desarrollo* i del fenomen de les cadenes transnacionals de cures. Segons un informe d'Ecologistes en Acció

L'activitat extractiva se centra en quatre eixos: mineria, hidrocarburs, monocultius i hidroelèctriques

Segons Ecologistes en Acció, el 62,4% de la facturació de companyies de l'Ibex-35 es genera a l'exterior

del gener de 2018, el 62,4% de la facturació de companyies de l'Ibex-35 es genera a l'exterior. Tres membres d'aquest índex borsari, Repsol -la petroliera transnacional més gran a la regió-, Endesa i Telefónica, són les tres empreses espanyoles amb més presència al subcontinent americà.

Repsol, per exemple, és la responsable del projecte d'extracció de gas natural Camiseo, a l'Amazònia peruana, que està deixant, segons l'Observatori de Multinacionals a l'Amèrica Llatina (OMAL), greus impactes causats pels vessaments que contaminen el sòl i els cossos hídrics. Endesa, per la seva banda, és la responsable, juntament amb la

italiana ENEL, de la construcció de la presa hidroelèctrica El Quimbo, al departament colombià del Huila. “Només la instal·lació de la presa va tenir un impacte sobre 28.000 persones, de les quals entenem que un mínim d'un 50% van ser desplaçades forçadament”, denuncia Andrea Torres. “L'arribada d'empreses i de models econòmics de fora i la implementació de megaprojectes agressius han generat uns impactes que no havíem mesurat. El desplaçament és un d'ells”, explica Torres. Es tracta d'una categoria relativament nova que podria ser englobada dins les refugiades mediambientals o climàtiques: les desplaçades forçoses per *desarrollo*. Abans de la construcció de la presa del Quimbo, Luz Myriam Restrepo pescava artesanalment a les aigües del Magdalena -artèria fluvial que neix al sud del Cauca-, al Massís colombià o l'anomenada estrella hídrica andina -on s'originen cinc dels rius més cabalosos del nord del continent, que desemboca al mar Carib. Avui, després d'haver lluitat contra la presa durant més d'una dècada i que Asoquimbo -on milita- hagi patit repressió d'Estat, Restrepo neteja cases a Neiva, la ciutat més propera, on s'ha vist obligada a migrar.

“L'Estat deia que la presa seria un model de *desarrollo* exemplar per al departament. Que crearia llocs de treball, la gent tindria millor qualitat de vida... No va passar res d'això”, explica Restrepo. “Qualitat de vida no és aquella que ens envia a passar gana, que destrueix la nostra família, que ens desplaça d'on vivim”, denuncia la pescadora. Allà on s'havia construït un teixit productiu i cultural lligat al moviment de les aigües del riu i a les seves riberes, ara hi ha un gran “mirall” d'aigua embassada i estancada de 8.250 hectàrees i un conglomerat de ciment gegantí de 151 metres d'altura que provoquen escalfament i contaminació, que »

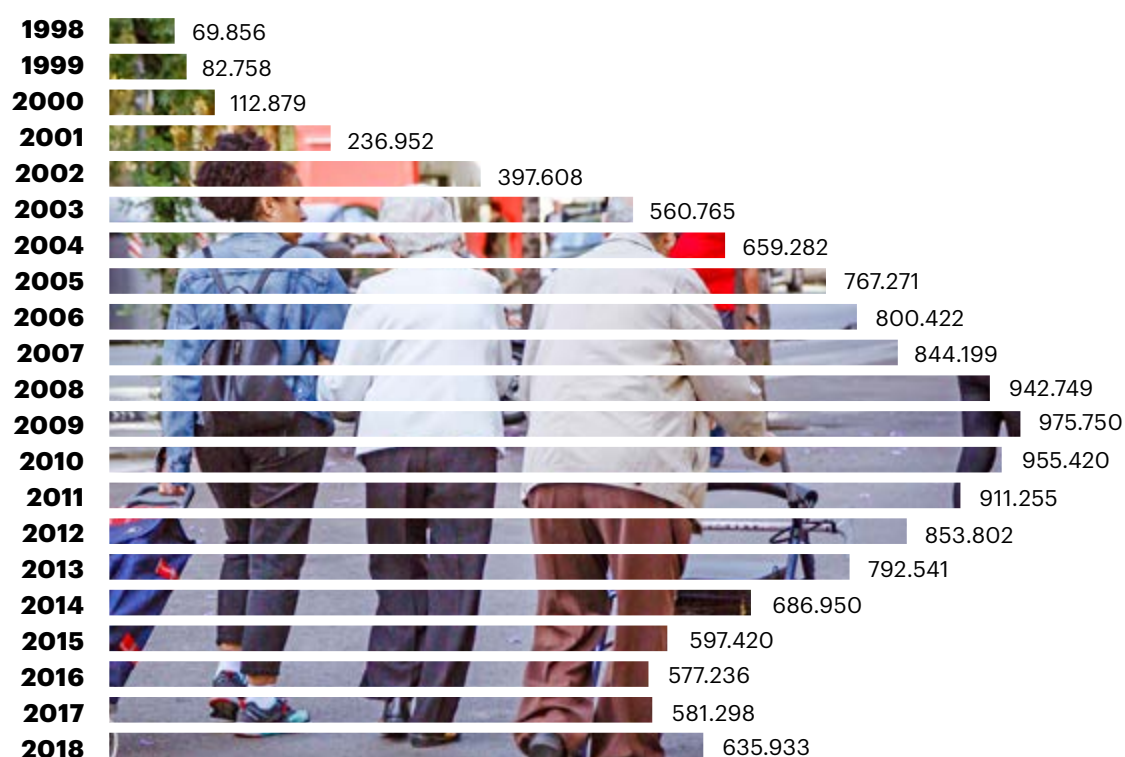
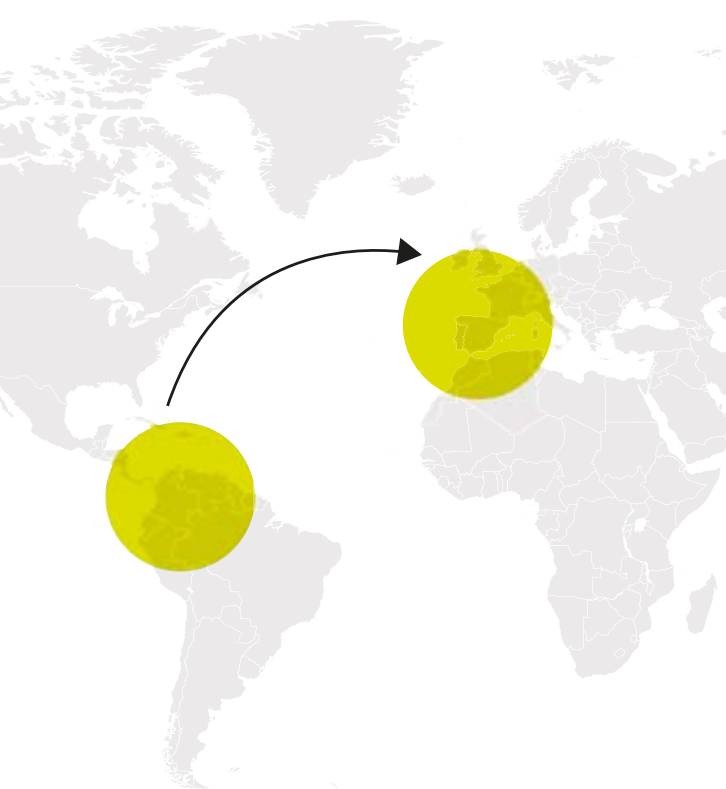
L'extractivisme de béns comuns que el capitalisme ha anomenat 'recursos naturals' és un dels eixos del 'desarrollo'

El 79% de les exportacions de Colòmbia, el 96% de Bolívia i el 94% de l'Equador són béns comuns

Membres
d'Asoquimbo
a la llera
entre els rius
Magdalena
i Paes
/ M. G.

Migració de dones de l'Amèrica Llatina a l'Estat espanyol

FONT: Institut Nacional espanyol d'Estadística

» han transformat per sempre el recorregut del Magdalena i la vida al seu entorn. “Aquests projectes extractivistes no només extreuen una matèria, un *recurs natural*, que és el concepte que ells fan servir”, explica Luis Eduardo Barrios, activista de l'Associació d'Afectats pel projecte hidroelèctric del Quimbo (Asoquimbo), sinó que “destrueixen el teixit social de la gent, extreuen les seves vides -que ja no són el mateix després d'aquests projectes-, el seu vincle amb la terra”.

Extracció de vides cap a Europa

Com a conseqüència de l'impacte d'iniciatives mineroenergètiques o de l'empobriment de la vida a l'àmbit rural, cada any milers de persones migren del camp a les ciutats. Moltes vegades acaben als anomenats *cinturons-misèria* de grans metròpolis de més de deu milions d'habitants com Bogotà, Lima o Sao Paulo. Per ser les que sostenen l'esfera reproductiva de la vida familiar i del teixit comunitari i les que tenen cura de mantenir cert nivell de sobirania alimentària a través de l'hort i l'aviram, la ruptura social causada pel desplaçament forçat impacta d'una manera especial en les dones. Sovint, una ciutat llatinoamericana es converteix en la primera parada d'una migració final, aquest cop transnacional, que per moltes té un destí: l'Estat espanyol.

Un cop arribades a l'anomenat Primer Món, la divisió internacional i sexual del treball, tal com explica Camila Esguerra, s'encarrega que “les dones desplaçades dels seus territoris, les desterrades, arribin a les ciutats a fer treball de cures, perquè és l'únic lloc que les rep. El sexisme i la misoginia estructural fan que aquestes dones entrin en aquests sectors de treball no formals”. A més a més, segons Esguerra, “el que arriben a fer-hi és en unes condicions molt, molt precàries, fona-

mentalment per les estructures racistes i colonials que subsisteixen entre Espanya i el que avui és l'Amèrica Llatina”.

Un dels col·lectius amb unes condicions més precàries són “les que estan d'internes amb l'esclavitud moderna que hi ha en aquests països tan desenvolupats”, assegura Mercedes Rodríguez. “Coneixem dones que porten vuit, nou, deu anys, treballant 24 hores al dia, cinc dies i mig o sis a la setmana, sense prevenció de riscos laborals, amb tasques físicament molt intenses com la cura d'una persona dependent”, denuncia. Així doncs, extretes per diversos motius lligats a aquest model de *desarrollo*, milers de dones migren cap a les ciutats i cap a Occident, on acostumen a ser explotades laboralment.

Dels béns comuns a les cures

Existeix, doncs, un paral·lisme. El model de *desarrollo* ha passat d'extreure matèries primeres a extreure vides de dones. Vides de dones i l'esfera de cures, afectes i vincles que reproduïen. El flux d'acumulacions és el mateix: del camp a les ciutats i del Sud global al Nord global. D'aquesta manera, al deute ecològic ja força reconegut per Occident, es fa necessari sumar-hi el deute social. I fins i tot el deute humà. Durant les últimes dècades, a la regió, amb la implementació de tractats de lliure comerç, polítiques neoliberals, plans d'ordenament del territori -com l'IIRSA- i l'increment de projectes extractivistes, aquest model ha mostrat la seva cara més sanguinària, ja que incorporades al mateix paquet s'implementen les actuacions repressives i criminalitzadores contra els moviments socials que s'hi oposen. Aquestes polítiques han comportat l'assassinat de milers de lideresses socials i defensores dels drets humans a l'Amèrica Llatina. Berta Cáceres o Marielle Franco són dues de les víctimes del *desarrollo*.

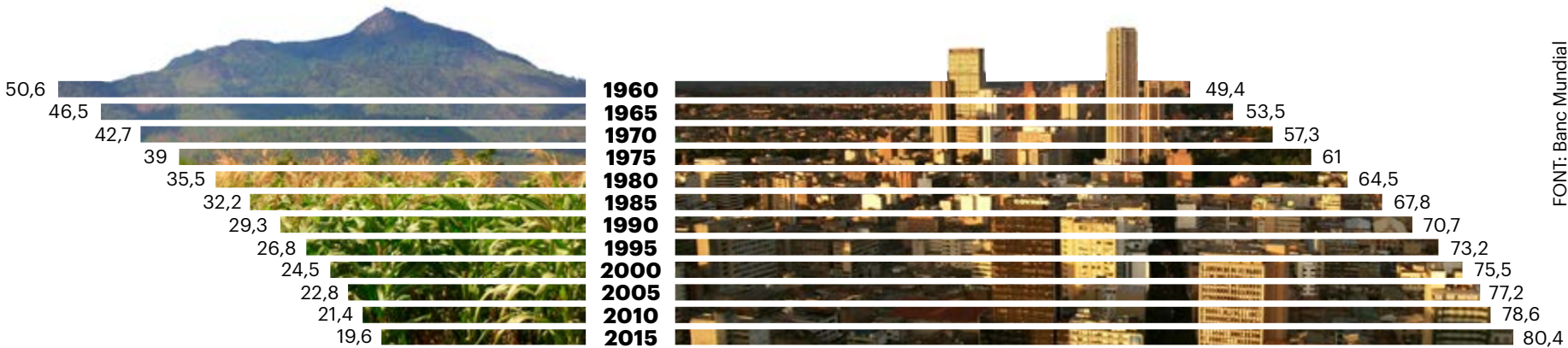
“Els projectes extractivistes destrueixen el teixit social de la gent”, diu Luis Eduardo Barrios, d'Asoquimbo

El ‘desarrollo’ ha passat d'extreure matèries primeres a extreure vides de dones, cures, afectes i vincles

Aquest patró de desenvolupament occidental i la modernitat que l'instal·la arreu són sinònims de la continuïtat de la relació colonial entre l'Estat espanyol i les seves *excolònies*. Patrons que transformen i precaritzen tot el que sigui divers, com són els estils de vida comunitaris de les poblacions rurals dels territoris de l'Amèrica Llatina. Models que creen contextos d'empobriment i violència amb petja occidental i que constitueixen el teló de fons de les cadenes de cures. ●

L'èxode rural

Evolució del percentatge de població rural i urbana a l'Amèrica Llatina i el Carib

Consuelo i Lucelly Canchala s'identifiquen com a camperoles, tot i que fa anys que viuen a la ciutat de Cali (Colòmbia). La primera vegada que van haver de marxar de La Sierra, un poblet del sud del Cauca, va ser per poder estudiar. Uns anys després, relata la Consuelo, "vaig sortir a treballar per primera vegada a cuidar una altra nena de la mateixa edat que la meva filla. Allò va ser terrible". El pas següent per a les dues germanes va ser migrar cap a Cali, una ciutat de 2,5 milions d'habitants que queda a sis hores de la seva terra i la seva família.

Per què? "Per falta de recursos econòmics: allà no hi ha feina per a una dona, per als homes n'hi ha més. I feien falta moltes coses, així que vaig decidir sortir a la ciutat a buscar feina, oportunitats", diu la Lucelly. Ara treballa com a interna cuidant la filla d'una família de classe alta i la seva germana Consuelo, després de treballar com a interna una temporada, neteja i cuina per a una altra família. A Colòmbia un 19,5% de la població resideix al camp, segons dades del Banc Mundial. Fa 60 anys n'era un 55%. L'èxode

degut, entre altres factors, a l'empobriment dels estils de vida rurals és una constant. Segons la investigadora colombiana Camila Esguerra, generalment, "les dones que es dediquen al treball de cures són dones camperoles, d'origen rural, moltes afros i indígenes". Les germanes Canchala desenvolupen les tasques de cures als àmbits familiars de dues dones considerades professionals: una doctora i una comunicadora. Quan arriba a casa seva, la Consuelo continua amb les seves pròpies tasques reproductives.

La Lucelly, en canvi, diu: "Treballo de dilluns a diumenge i surto cada quinze dies. Des del matí fins que la Salomé s'adorm". La seva filla Michel viu amb la Consuelo i el seu fill David viu a La Sierra amb els avis i la tieta Nohemi, qui "pràcticament fa el paper de mare que no puc fer jo", assegura. Des de La Sierra, el David exigeix a aquelles que viuen a les ciutats "que reconguin que les camperoles són les que donen el sosteniment, el menjar, les que cultiven el que consumeixen i les que cuiden la natura com la cuidem aquí".

Arran de la construcció de les preses Betania i Quimbo, el riu Magdalena s'ha assecat en alguns trams / M. G.

Sara García,
membre
del col·lec-
tiu feminista
la Col·lectiva
Kawoq
/ M. G.

Com les cures, l'aigua és imprescindible per a la vida. Sovint la defensa del territori, dels béns comuns -naturals o immaterials-, està profundament lligada a la protecció dels recursos hídrics. Com explica la Col·lectiva de Dones Kawoq, des d'Apopa, un municipi rural a 30 minuts en cotxe de la capital del Salvador, "sense l'aigua no som res, sobretot les dones, que fem tasques [reproductives] ja de bon matí fins a la nit, netejant, cuinant, fent-nos càrrec d'infants o gent gran. Necessitem més l'aigua que no pas els mòbils", explica Sara García, integrant del col·lectiu que treballa pel suport mutu i l'apoderament de les dones. Ho fan al Salvador, país profundament marcat per les violències transnacionals, estatals i de les bandes [conegudes com a *pandillas*], que sovint van de la mà.

"Veiem que es prioritzen els béns financers. Volen privatitzar l'aigua, com ja ho van fer amb la telefonia o com van canviar-nos la nostra moneda, el colon, per passar-lo al dòlar. Hi ha poques famílies aquí i moltes empobrides", ens expliquen. Tot i això, "les comunitats estan ben motivades. L'aigua no es ven, es cuida i es defensa", afermen.

Saben de què parlen: a poca distància, al municipi de Nejapa, Coca-Cola Company té subcontractada una planta embotelladora que és propietat d'Industrias La Constancia, filial de SabMiller. Davant l'amenaça que una ampliació de la fàbrica esgotés els aqüífers locals, les 30.000 ha-

Davant l'amenaça d'una planta embotelladora de Coca-Cola al Salvador, la població es va organitzar

Denuncien que l'any 1998 es va canviar una ordenança de l'ús de la terra: van passar d'agrícoles a especulatives

QUI CUIDA LA TERRA QUAN LES DONES MARXEN?

A primera línia de front en defensa del territori hi són les dones. Quan es veuen forçades a marxar, no només deixen enrere la seva vida, també abandonen i deixen orfe la lluita local per la terra, la memòria i la cultura

Anna Celma | @Acelmamelero
El Salvador

bitants es van organitzar i van frenar el projecte. Malgrat tot, enguany la població de la zona segueix afectada per la manca d'accés a l'aigua. García explica que l'any 1998 es va canviar una ordenança de l'ús de la terra: van passar d'agrícoles a especulatives. "Aquestes terres havien estat històricament cafetars, finques, boscos centenaris. Era una zona de recàrrega hídrica, gràcies a la massa boscosa. Després del reordenament, empreses i indústries s'hi van instal·lar, i van acaparar l'aigua", que ha esdevingut escassa i preuada al Salvador, relata García. Com explica Carmen Urquilla, membre de l'Organització de Dones Salvadorenys per la Pau (ORMUSA), "aquest bé natural se cedia a l'empresa privada alhora que la comunitat local es quedava sense. Implicava, de fet, més recursos, perquè havien de pagar un camió que les pogués abastir".

Resseguint unes carreteres de terra laberíntiques s'arriba a la finca Chacalapa, a Apopa, on la comunitat local s'ha autoorganitzat per protegir l'aigua. "Aquesta és una conca petita, dels pocs pulmons i béns de la natura que ens queden i que estem defensant", explica García des de l'espai comunitari d'abastament hídric. És una font que beu del riu Chacalapa i que es gestiona comunament. "Hem lluitat perquè l'alcaldia no es quedi la gestió del projecte i perquè aquests naixements no passin a mans privades. La gestió de l'aigua ha de ser comunitària", argumenta.

Les terres havien estat històricament cafetars, finques, boscos centenaris, una zona de recàrrega hídrica

Quan hi ha mancança les dones dediquen hores de feina a anar al riu o al pou a buscar aigua i portar-la a casa

Per a ella i per a les seves companyes de Kawoq, la comunalització garanteix que arribi a les llars. "Gran part de les salvadorenys treballen a les maquiles, però la majoria són mestresses de casa. Si hi ha contaminació, qui cuidarà els malalts seran les dones. Si l'aigua no arriba a les llars, les dones i les nenes hauran de treballar més", perquè hauran d'anar a buscar-la cada dia, expliquen. A vegades poden recórrer quilòmetres per accedir-hi. Sense els recursos econòmics per desplaçar-se en vehicles, ho faran a peu. Urquilla explica que això empitjora a les àrees rurals: "Les dones dediquen hores de feina a anar al riu o al pou a buscar aigua i portar-la de nou a casa. És una situació molt difícil per a elles".

"Ens venen la mentida que arribarà el *desarrollo* als municipis, però el que arriba són empreses, indústries, urbanitzacions, centres comercials. Puja el preu del sòl, augmenta la contaminació, hi ha més empobriment i es deteriora el territori. Les empreses porten la mà d'obra qualificada d'altres llocs, no paguen impostos i compren els líders comunals amb regals. El que arriba no és el *desarrollo*, és una desigualtat més forta", diu García.

Com argumenta Andrea Torres, de Tierra Digna (Bogotà, Colòmbia), "una economia mal planificada, extractivista, imposada a la població, genera violacions de drets humans tan greus com una guerra", un conflicte que també es cobra víctimes mortals -directes i indirectes. »

» Viatjant cap al nord s'arriba al cantó Santa Rosa, dins de Sensuntepeque, per on transcorre el riu Lempa. Aquest riu estava amenaçat per un megaprojecte miner d'or i plata amb inversió de la canadenc Pacific Rim. Per a les locals el riu és vital, ja que en fan servir l'aigua però també hi pesquen, hi naveguen, etc. Don Alejandro, veí de la zona, explica que “per a Pacific Rim la mina era un gran benefici, però per a les comunitats significava la mort”. Denuncia “la irresponsabilitat de les transnacionals que venen, saquegen, contaminen i marxen. Vam posar cor i cos per defensar el riu”, explica. L'Associació de Desenvolupament Econòmic Social Santa Marta (ADES) i les comunitats locals van batallar contra Pacific Rim. En el camí van patir repressió, fins i tot assassinats, com el de l'ambientalista Dora Alicia Recinos Sorto el 2010. L'any 2017, el Salvador va prohibir la mineria metàl·lica, així que la transnacional va haver d'abandonar el projecte abans de fer pros-

Al cantó salvadoreny de Santa Rosa han lluitat contra el megaprojecte miner de la canadenc Pacific Rim

Abans de guanyar la batalla van patir repressió, fins i tot assassinats, com el de l'ambientalista Dora Alicia Recinos

peccions. Tot i això, el canvi de govern que s'ha produït enguany genera pors: el partit de dretes Arena ha donat senyals que podria privatitzar més recursos naturals i legalitzar de nou la mineria extractivista.

Des del col·lectiu salvadoreny Kawoq argumenten que “tots els impactes que recauen en la natura estan més presents en la vida i els cossos de les dones. Per això, la lluita de l'aigua passa pels nostres cossos i territoris. Som les que sostenim les cures, la xarxa de vida i les que vivim més empobrides. No tenim accés als béns de la natura i, malgrat això, sostenim el planeta i l'economia. Els bancs no sostenen el país: ho fem les dones amb tot aquest treball invisible que no es paga”, defensen. I quan no hi ha cap via per sobreviure en la guerra oberta d'extractivisme i privatitzacions? El cercle viciós es completa: “L'any passat una companya jove de Kawoq va haver de migrar perquè no trobava oportunitats. Aquí les empreses no donen feina. Se'n va anar a Itàlia. Malgrat els seus estudis, allà fa de domèstica. Ella i la seva mare”. Així, la nova etapa

del colonialisme continua extraient béns naturals, recursos, mà d'obra i treball de cures.

Carmen Urquilla, des de San Salvador, explica que un dels fenòmens al país són les llars encapçalades per dones. “El seu salari sosté les famílies; per això, necessiten un ingrés propi. En els darrers anys, la migració és una de les situacions a què moltes es veuen pràcticament obligades. Migren i han de deixar els seus fills i filles, les seves famílies, que són de fet el motiu per marxar. Bona part dels diners que guanyen fora retornen en forma de remeses i així se sostenen les famílies aquí”, descriu.

Aleshores, qui cuida la terra quan les dones marxen? “Quan elles migren no estem parlant només de deixar de cuidar familiars, sinó de deixar de cuidar la natura i la connexió important que hi ha entre dona i terra. Quan se'n van a altres països, deixen enrere la cura d'aquest bé. En algunes ocasions la passen a altres dones, per exemple quan han aconseguit transferir-la a les seves filles”, explica Urquilla. No sempre hi ha algú per agafar el relleu familiar o comunitari de lluita contra les transnacionals i la privatització de la natura. En altres casos sí que hi ha aquest teixit conjunt de resistència: com en el cas de Luz Myriam Restrepo, lideressa de la lluita contra la presa del Quimbo a Colòmbia. Ja comparteix amb les seves filles i la seva mare la importància de protegir els rius Magdalena i Paéz. Tres generacions de dones unides per la defensa de l'aigua. ●

Sara García
mostra la planta
embotelladora
al municipi
salvadoreny
de Nejapa
/ M. G.

“Els bancs no sostenen el país: ho fem les dones amb tot aquest treball invisible”, destaquen des de Kawoq

La nova etapa del colonialisme continua extraient béns naturals, recursos, mà d'obra i treball de cures

L'associació
ADES Santa
Marta va aconseguir preservar
el riu Lempa
/ M. G.

Aquest reportatge és part d'un projecte d'investigació que es pot consultar en profunditat a partir del 27 de juny de 2019 en els quatre capítols del webdoc: cuidarentreterres.directa.cat

El futur és un país estrany

XI Jornades UPEC 2019

3, 4 i 5 de juliol de 2019

UPEC **Universitat Progressista d'Estiu de Catalunya**

En conveni amb:

	9:30 h a 11:30 h	12 h a 14 h	16 h a 18 h	18:30 h a 20 h
DIA 3	Javier Pacheco. CCOO. Camil Ros. UGT. Repr. Ajuntament de Barcelona. Repr. Diputació de Barcelona. Jordi Serrano. UPEC. CONFERÈNCIA INAUGURAL “LA JUSTÍCIA, ENTRE TURQUIA I DINAMARCA” Anaïs Franquesa.	DIBUIXANT FUTURS IMPERFECTES La proposta federalista Joan Botella. La proposta independentista Joan Manuel Tresserras. La proposta confederal Gemma Ubasart. Moderador: Carla Turró (Cadena SER).	COS, SENTIMENTS I POLÍTICA Miquel Missé. Kim Jordan. Antonio Centeno. Moderador: Laura Aznar (Crític).	HOMENATGE A JOSEP FONTANA Historiografia amb Borja de Riquer. Gonzalo Pontón i Mercè Renom. Mestratge amb Gemma Tribó, Jaume Claret i Juan Andrade. Compromís amb Anna Sallés, Quim Sempere i Jordi Serrano. Moderador: Laura Rosel (Periodista).
DIA 4	IDENTITAT I CLASSE SOCIAL Daniel Bernabé. Sara Cuentas. Gala Pin. Moderador: Jesús Rodríguez (La Directa).	CONSEQUÈNCIES D'UN JUDICI HISTÒRIC Patricia López. Elisa Bení. Joan J. Queralt. Moderador: David Miró (Ara).	EL FUTUR SEMPRE ARRIBA AVIAT ANÀLISI DEL CICLE ELECTORAL Helena Castellà. Quim Arrufat. Jordi Mir. Moderador: Emma Ansola (El Punt Avui).	RACISME QUOTIDIÀ Silvia Agüero. Mimunt Hamido. Míriam Hatibi. Moderador: Helena López (El Periódico).
DIA 5	LES ESQUERRES EN UN PAÍS ESTRANY Miquel Iceta. Pere Aragonès. Jèssica Albiach. Maria Sirvent. Moderador: Sara González (Nació Digital).	CONFERÈNCIA DE CLOENDA “LA CULTURA, LA PRIMERA DE LES SOBIRANIES” Pere Camps. Moderador: Roger Palà (Crític). PREMIS UPEC Plataforma unitària contra les Violències de Gènere. Lluís Martí Bielsa.	XV Jornades UPEC: 3, 4 i 5 de juliol de 2019 Sala d'actes de CCOO - Via Laietana, 16 Barcelona Inscripcions www.upec.cat Conduït per Xavier Domènech, historiador i professor a la UAB, i Carmen Esteban, directora d'Editorial Crítica.	

HOMENATGE A JOSEP FONTANA

a doble espai

La renda bàsica a l'agenda política

Cal abandonar els sistemes d'ajuts condicionats per un altre que elimini les grans desigualtats econòmiques i socials mitjançant una redistribució de la riquesa de dalt a baix

Sergi Raventós i Carme Porta

Membres de la Xarxa Renda Bàsica

Un cop passat el llarg i continuat període electoral, assistim a les negociacions dels partits per governar ciutats i pobles. Paral·lelament, a Europa es conforma un parlament que ha frenat, en part, l'ascens de la ultradreta i que té sobre la taula tirar endavant polítiques socials i laborals que garanteixin un futur digne a les gairebé 742 milions de persones que habiten el continent.

La realitat social és crua en molts àmbits. Parlem, per exemple, de la precarietat laboral que es visibilitza amb el recent atropellament a Barcelona d'un ciclista repartidor de 22 anys de l'empresa Glovo la nit abans de les eleccions, una mostra ben dramàtica que els diversos problemes socials no s'esperen als resultats electorals ni ens donen cap treva. Un altre cruel exemple és el desnonament, a través d'una empresa de mercenaris, fa pocs dies al carrer Gayarre de Sants. Són només alguns exemples recents.

La profunda crisi del 2008 ha generat un gran nombre de persones perdedores: migrants de països empobrits o amb conflictes bèl·lics, persones aturades de llarga durada, joves sense capacitat d'emancipar-se, manca d'igualtat d'oportunitats real en l'accés a un lloc de treball o en la promoció professional, bretxa salarial de gènere i moltes dones caps de família sense cap tipus d'ingrés; precarietat laboral i augment de treballadors i treballadores pobres que no tenen suficient per viure amb el seu salari miserable; milers de desnonaments de famílies sense ingressos que es tradueixen en situacions dramàtiques amb noms i cognoms; privacions materials severes que en el cas d'alguns barris de Barcelona com Nou Barris representa un 17% enfront d'un 1% de Sarrià - Sant Gervasi, fet que suposa no poder mantenir, en la majoria de casos, l'habitatge a una temperatura adequada o tenir un estat de salut dolent... Podem dir sense equivocar-nos que estem pitjor ara que el 2007.

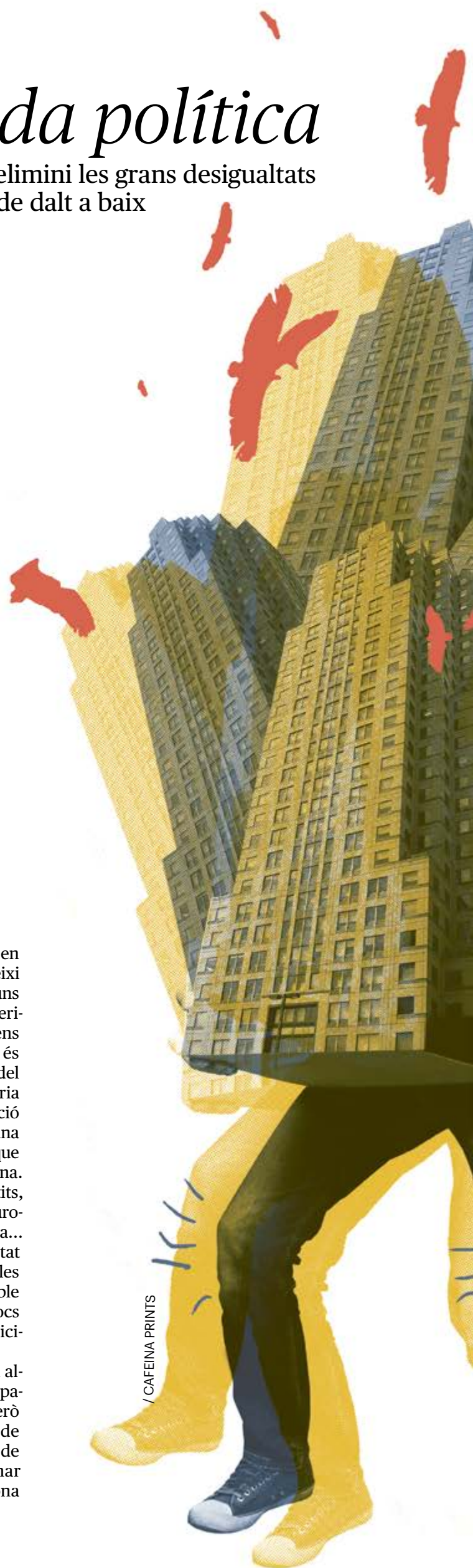
No és un llistat exhaustiu, però el que més sorprèn de tot plegat és que malgrat aquesta situació de pobresa, d'insultants desigualtats socials i d'una constant i progressiva precarietat vital de molts milers de persones i de famílies, se segueixen fent i defensant les mateixes polítiques de subsidis condicionats de sempre amb uns resultats gens satisfactoris. S'hi donen costosos controls administratius, endarreriments en la tramitació, un desgavell de prestacions, procediments administratius arbitraris i la trampa de la pobresa derivada de la no compatibilitat de les prestacions amb els ingressos provinents d'una feina, que afavoreix la proliferació d'una economia submergida.

És molt greu que en aquest discurs dels ajuts condicionats convergeixi la dreta de sempre amb part de l'esquerra i alguns sindicats

Però, tal vegada, el que és molt greu és que en aquest discurs dels ajuts condicionats convergeixi la dreta de sempre amb part de l'esquerra i alguns sindicats. I això hauria de canviar aviat si de veritat volem sortir d'aquestes estadístiques que ens acompanyen des de fa molts anys. Cada cop és més coneguda una proposta que circula arreu del món: la renda bàsica, una assignació monetària personal i incondicional pagada a tota la població des del moment de néixer fins a la seva mort, una renda compatible amb altres fonts d'ingressos i que la percebria tota persona pel fet de ser ciutadana.

De la renda bàsica en parlen i la debaten partits, sindicats, moviments socials i associacions d'Europa, d'Àsia, dels Estats Units, de l'Amèrica Llatina... Per comprendre les raons de la seva popularitat hem de fer referència a l'augment espantós de les grans desigualtats socials, a l'increment inexorable de la pobresa, a la desaparició de milers de llocs de treball i també al fracàs dels subsidis condicionats de tota mena.

Aquesta renda bàsica, al ser universal -com altres sistemes com la sanitat o l'ensenyament- i pagada amb els impostos, la percebria tothom, però no tothom en sortiria beneficiat. A diferència de la defensa que en fan els discursos partidaris de la dreta política, que voldrien reduir i aprimar l'estat del benestar a la mínima expressió, bona

/ CAFEINA PRINTS

part dels arguments que es fan des de l'esquerra són per reduir les grans desigualtats econòmiques i socials mitjançant una redistribució de la riquesa de dalt a baix i no a l'inrevés, tal com s'està produint actualment.

A diferència dels subsidis condicionats, com l'actual renda garantida de ciutadania que està en vigor a Catalunya des de l'any 2017, la renda bàsica incondicional és una forma de reduir o eliminar la pobresa que no estigmatitza els seus perceptors i no els converteix en suplicants d'ajuts assistencials. Proporcionaria una seguretat econòmica bàsica a tothom i, com diu Guy Standing en el seu darrer llibre, *La renta bàsica* (2018), és "quelcom important en un capitalisme on la principal font d'inseguretat és la inseguretat econòmica". Segons la proposta de finançament que han fet els economistes Jordi Arcarons, Daniel Raventós i Lluís Torrens, hi sortiria guanyant un 80% de la població i el 20% més ben situat econòmicament hi perdria.

La renda bàsica és una proposta que es construeix i desenvolupa per tal de garantir recursos econòmics suficients, i això comportaria, amb seguretat, la millora de les condicions laborals, ja que augmentaria el poder de negociació de les treballadores i treballadors. La renda bàsica cerca una igualtat d'oportunitats real per a la majoria social, que són les dones, que alhora augmentarien el seu poder negociador de forma específica tant a nivell laboral com social.

Les conseqüències de l'aplicació d'una renda bàsica estan per veure, ja que el que coneixem ara per ara són experiments i projectes pilot, com el BINCOME de Barcelona, que ja ens estan proporcionant dades interessants i importants de com està millorant el benestar i la salut mental de la població perceptora, que fa disminuir el nivell d'estrès. En el projecte pilot de Finlàndia aquestes dades també es van posar de manifest.

Cal posar la proposta de la renda bàsica sense més demora i en un lloc prioritari de l'agenda política de l'esquerra d'aquest país, si volem donar resposta efectiva a un conjunt de problemàtiques socials i econòmiques que podrien millorar substancialment la vida de bona part de la població. ●

pàgina oberta

Deures d'estiu

Irene Puig Rocher | @IrenePuigRoger
Professora

Sovint, quan s'apropa el final de curs, algú em pregunta si no penso que l'alumnat té massa vacances. Aquesta pregunta és bastant recurrent, i sovint ve acompanyada d'altres com si els horaris de les escoles no haurien d'estar adaptats als laborals, si els continguts estan molt allunyats de les necessitats laborals futures de noies i nois o si l'escola obligatòria hauria d'allargar-se fins als divuit anys. Però hi ha una pregunta més important: quina voldríem que fos la funció de l'escola? Tant si us dediqueu a la docència com si no, tant si teniu canalla com si no, feu-vos aquesta pregunta, perquè del sistema educatiu en depèn el futur de la nostra societat.

Actualment a l'Estat espanyol sembla que hi ha dues tendències oficials respecte a aquesta qüestió. Una és que el sistema educatiu ha de tenir la funció de donar la màxima formació possible a les noves generacions, una visió de l'educació molt reclamada per les empreses que s'aplica en part als Estats Units i especialment al Japó. La canalla i el jovent han de ser competitius, fruits d'una societat competitiva en canvi constant. En queda exclosa tota persona que no sigui capaç de competir, adaptar-se constantment als canvis i seguir competint, i es prea l'individu per sobre del col·lectiu.

Les vacances es converteixen en altres formes de formació: estades a l'estranger, colònies on aprenen llengües o enginyeria, o un reforç per millorar la seva capacitat acadèmica. L'horari escolar és curt, per deixar temps a activitats extraescolars que amplien el currículum de la persona abans de sortir al món laboral. Competició. L'escola és el tatami on s'entrenen les generacions que competiran a la vida real d'aquí a un parell de dècades.

La segona tendència, que també posa l'escola al servei de l'economia,

dona a l'escola la funció de crear persones acrítiques amb un mínim de formació, centrades a consumir i treballar. També procura allargar les hores d'escola, amb extraescolars o colònies d'estiu, amb una funció: que la cura de la mainada no separi els progenitors de les seves tasques laborals.

Ambdues tenen, a més, l'objectiu de mantenir la societat sense canvis, i uns forts efectes perniciosos: insatisfacció i depressió, assetjament, suïcidi juvenil, addiccions, malalties mentals... Un seguit de símptomes que indiquen que la societat està malalta. Doneu una ullada al vostre voltant i veureu aquests símptomes.

Jo prefereixo una altra funció social per al sistema educatiu: millorar

la societat que el crea formant persones amb esperit crític, humanes i amb capacitat de millora, on canviem la competitivitat pel suport mutu. L'escola no és un entorn protegit on la mainada s'entrena per a un món hostil. O pitjor, on és simplement aparcada. L'escola ha de formar part activa de la societat, de la vida del poble o el barri. Allò que aprenem a l'aula ho posem en pràctica a casa i al carrer. I a l'inrevés: l'escola reforça el paper de les famílies amb l'ajut de la resta de la societat. La seva funció és la formació de les persones, en els àmbits psicològic, social i també acadèmic.

Pensem en la societat com una escola immensa on aprenem a l'aula,

“

L'escola no és un entorn protegit on la mainada s'entrena per a un món hostil

a la feina, al cau, al carrer o a la botiga. I, és clar, a casa. Una escola on les persones adultes duen a terme, en major o menor mesura, la docència, implicant el cos docent, les famílies i la resta del poble o barri. Joves i xicalla aprenen a estimar la seva gent formant part de la societat i ajudant a millorar-la constantment. L'objectiu: fer una societat millor on les nostres filles i fills es puguin desenvolupar plenament com a persones, una societat cada cop més desenvolupada i humana.

I les vacances? Són necessàries per a tothom, fins i tot per a les empreses, que sempre tindran millors professionals si les persones podem gaudir d'unes setmanes de vacances amb la nostra gent, ajudant a millorar la nostra societat. Canviem la societat per millorar l'escola. I canviem l'escola per millorar la societat.

I bé, quina voldríem que fos la funció de l'escola? Al setembre m'ho expliqueu, perquè aquesta assignatura la tenim suspesa. ●

/ SR. PLÁSTIKO

#GOTrentilitzable
X UN MÓN + SOSTENIBLE

eco festes
Solucions ecològiques per a esdeveniments

93 837 15 48
www.ecofestes.cat

Compra'l
personalitza'l!

Lloga'l
Got genèric de 30 i 50 cl

Renta'l
Servei ràpid i eficaç

Gestió integral
x grans esdeveniments!!

Lleure que genera oportunitats

Una de les trobades del Grup d'Educació en el Lleure Pandora, al barri de Torre-romeu de Sabadell

Esther Bermejo | @estherbm82

El Grup d'Educació en el Lleure Pandora del barri de Torre-romeu de Sabadell i l'esplai La Fàbrica del barri de Can Tusell de Terrassa combaten el determinisme social amb projectes socioeducatius

Als marges, a les perifèries, allà on sovint les ciutats dibuixen els seus límits a còpia d'urbanisme desendreçat i edificis pensats per emmagatzemar les darres persones a arribar, sembla que els ascensors no acaben de funcionar. No els que transporten veïnes amunt i avall dels blocs, sinó aquells que haurien de permetre que el lloc que ocupa una persona al món i les seves condicions d'existència no estiguessin condicionades pel seu origen social. Per plantar cara a aquest determinisme i a la desesperança que origina en el jovent, algunes entitats socials s'arromanguen cada dia en molts barris per desenvolupar projectes que, utilitzant sobretot el lleure com a eina d'intervenció, obrin escletxes per transformar la realitat. Al Vallès Occidental, en ciutats com

Sabadell o Terrassa, on la distància entre el centre i els marges no es mesura només en quilòmetres, hi ha alguns exemples paradigmàtics d'iniciatives de llarg recorregut.

"Ningú coneix les perifèries", etziba entre riures Maria Villar. És la coordinadora de l'Àrea de Gènere de La Fàbrica, un esplai situat al barri egarenc de Can Tusell nascut als anys 80, quan es va construir l'última remesa de blocs de protecció oficial de la ciutat sobre terrenys on només hi havia vinyes. Per contextualitzar, recorda que qui va poder optar a aquests habitatges públics eren famílies amb rendes molt baixes i en situacions de gran vulnerabilitat que procedien fonamentalment del sud de la península. Ara, la diversitat cultural del barri ha crescut exponencialment, però els indicadors socioeconòmics no han millorat gaire. Per »

» això, explica, “els espais d’aquestes zones no són com els del centre, que tenen una funció bàsicament lúdica. Aquí ens hem hagut de focalitzar en les necessitats socioeducatives de la població i de vegades acabem convertint-nos en interlocutors amb l’administració pública”.

Una realitat molt similar és la que va conèixer Mireia Bogunyà quan va arribar fa més d’una dècada a Torre-romeu per treballar al Grup d’Educació en el Lleure Pandora, del qual ara és la coordinadora general. Aquest barri sabadellenc, aïllat físicament de la resta del municipi pel riu Ripoll, va ser construït els anys 60 per famílies migrades, sobretot de Granada, que van haver d’arrencar infraestructures i serveis de l’administració a cop de reivindicacions i autoorganització. Van ser veïnes de Sabadell qui, veient les necessitats de la zona, van impulsar com a voluntàries un espai de dissabtes, que després obriria cada dia i que acabaria funcionant, també, com a centre obert. Aquella llavor sembrada amb l’objectiu que el jovent del barri tingués les mateixes oportunitats que el de la resta del municipi s’ha convertit avui en una gran entitat, la Fundació Idea, que treballa en diferents districtes per a l’atenció d’infants i adolescents en risc d’exclusió social.

Frenar l’abandonament escolar

Al llarg de tot aquest temps, la situació a Torre-romeu ha canviat en alguns aspectes -ara la procedència de les veïnes és molt més diversa- però la població continua tenint moltes necessitats, l’índex d’atur és alt i la mitjana de nivell d’estudis, baixa, explica Bogunyà. Després de mostrar orgullosa els jocs i els guarniments que omplen de colors el casal, molts d’ells fets amb material reciclat per canalla i educadores, apunta que “ara hi ha més desigualtats que abans, perquè la gent que va arribar primer al barri ha ascendit però n’ha arribat de nova que està pitjor”. Carmen Noriega, la coordinadora de joves, explica que les necessitats no són només econòmiques, sinó també emocionals, i que hi ha un abandonament. Per tot això, els objectius inicials de Pandora segueixen vigents, tal com assegura la coordinadora general: “Es tracta de dotar d’oportunitats, oferir alternatives, anar obrint portes i finestres en aquest context i fer-ho conjuntament amb les persones amb qui treballem”.

Pandora i La Fàbrica van néixer com espais, però la lluita contra l’abandonament escolar va esdevenir un pilar de la seva tasca

També a Terrassa, les veïnes es van organitzar perquè la canalla tingués alguna opció lúdica millor que el que l’entorn els oferia.

Totes dues entitats van néixer com a espais de dissabte, però tant per a Pandora com per a La Fàbrica de seguida la lluita contra l’abandonament escolar i per donar resposta a les necessitats educatives va esdevenir un pilar de la seva tasca. En entorns com aquests, la falta de suport a la formació d’infants i adolescents va freqüentment acompanyada d’una baixa autoestima i una manca absoluta d’expectatives. “El batxillerat el veuen com a impossible; es diuen a elles mateixes que no són capaces de fer-ho”, explica Villar, que ho defineix com “la profecia autocomplerta”, perquè és el que els han dit tota la vida. “Ja no els preguntem ni què volen ser de grans!”, afegeix.

L’abordatge de les necessitats educatives es fa mitjançant l’acompanyament escolar però també mitjançant diferents projectes, que s’organitzen per franges d’edat. Per a les més petites, l’entitat de Torre-romeu ha posat en marxa un espai familiar obert a l’escola veïna Joan Montllor, des d’on es dona a conèixer a famílies i infants una programació d’activitats i elles decideixen quan volen participar-hi. A les que cursen entre primer i sisè de primària les recullen a la sortida de l’escola i, després de berenar juntes, els ofereixen reforç escolar i una activitat dinamitzada per una educadora. La franja d’usuàries d’entre dotze i setze anys, a més de disposar d’una aula oberta i de grups d’estudi assistit, pot accedir a un espai municipal de lleure obert. A l’espai de Can Tusell, a banda dels plans educatius individualitzats i els

A les que cursen entre primer i sisè les recullen a la sortida de l’escola i, després de berenar juntes, els ofereixen reforç escolar

projectes transversals, Villar destaca com a iniciativa contra l’absentisme escolar del jovent els esmorzars col·lectius, amb què, ja de bon matí, es treballen hàbits amb una educadora. “A partir de segon d’ESO, evita que es despengin dels estudis, en certa manera per la mateixa pressió entre ells”, explica.

L’esport, una eina cabdal

“A través de l’esport és com enganxar els més grans”, reconeix Bogunyà mostrant-nos un grup de joves jugant a pilota a prop del casal. A alguns els coneix des de ben petits, quan van entrar a l’espai, i això fa que ella, com altres educadores que porten temps al centre, s’hagi convertit en un referent, per a ells i per a les seves famílies. “Ara, quan tenen qualsevol problema, ens venen a buscar”, assegura. L’esport i, específicament el futbol, té un pes

Una festa Holi Colours organitzada pel projecte Pandora de Sabadell

Activitat de l'esplai
La Fàbrica de Terrassa
davant del Casal Cívic
de Can Tusell

important tant a Pandora com a La Fàbrica, on el vinculen amb la vessant educativa. “Fem un seguiment acadèmic dels que hi juguen conjuntament amb el professorat de l’institut”, assegura Villar. A Pandora, hi ha tres equips de futbol masculins i un de femení, del qual se senten especialment orgullosos. Des de fa un temps, el coordinador d’esports és Salim Nifaoui, que va entrar a l’esplai com a usuari amb set anys i que, després d’obtenir el títol de monitor, va començar a treballar-hi com a edu-

El fet que les noies i els nois del barri es converteixin en monitores ho consideren, en ambdues entitats, tot un èxit

cador. “Estic molt content, perquè a mi em van ajudar molt i un espai així fa molta falta al barri”, reconeix il·lusionat. La seva llarga trajectòria dins l’esplai i el fet de ser marroquí, com moltes de les usuàries, l’ha ajudat a convertir-se en un “referent per a les joves”, tal com el defineixen les seves companyes.

El fet que les noies i els nois del barri es converteixin en monitores ho consideren, en ambdues entitats, tot un èxit. No només per a elles mateixes, sinó pel fet d’esdevenir un model per a la resta d’usuàries. “Quan n’hi ha alguna que es treu el carnet de monitora, procurem contractar-la a La Fàbrica”, explica la coordinadora de Gènere, que és filla de Can Tusell i va tornar-hi per treballar després d’uns anys fora. Villar lamenta el fet que “moltes entitats potents de la perifèria acaben sent gestionades per persones que no estan arrelades al barri i que provenen de realitats

molt diferents en comptes de ser autogestionades per gent de l’entorn”.

La inserció laboral és una altra de les branques d’activitat de les dues entitats vallesanes, immerses en un context en què moltes joves no estudien ni treballen. Els fan un acompanyament social i laboral per ajudar-les a trobar una feina o bé a tornar als estudis, però tots els camins, en aquests contextos, semblen plens d’obstacles. Les noies, explica Villar, tenen la doble càrrega del gènere i la classe. Per això, a La Fàbrica van impulsar un grup no mixt en què elles poguessin tenir el seu propi espai i apoderar-se. La coordinadora admet, sense resignació, que “hi ha nois i noies molt intel·ligents que podrien ser el que volguessin, però la societat està muntada de manera que les classes socials es reproduïxin”. “Està totalment blindat perquè els que neixen a baix continuïn a baix”, rebla. ●

Allotjament rural

Cuina sostenible
amb productes
de proximitat

Turisme
gastronòmic actiu

Pou de Beca
ESPAI CULTURAL OBERT
ALLOTJAMENTS I AGROTURISME

Mas Pou de Beca, s/n
La Vall d'Alba (Castelló)
964 320 459
poudebeka@gmail.com
www.poudebeka.com

Presons que alimenten el conflicte a Colòmbia

La política penitenciària del país criminalitza la pobresa i debilita encara més el fràgil procés de pau

Jose Ángel Sánchez Rocamora | @fefudelmar
Bogotà

La persona presa tractada com a enemiga. La política penitenciària a Colòmbia va ser dissenyada als anys 60 amb el pas marcat pel concepte de guerra contrainsurgent contra l'enemic intern, una tendència que en lloc de retrocedir s'ha accentuat amb els anys. "A Colòmbia existeix un fenomen que denominaríem *populisme punitiu*: els legisladors consideren que l'aplicació de la mà dura contra els presos i per alguns delictes concrets els fa guanyar vots, i així ho fan", explica Wicho, pres polític de l'Exèrcit d'Alliberament Nacional (ELN), des de dins la presó d'alta seguretat de Boyacá. Amb el temps, aquest populisme punitiu ha anat incrementant les penes i ha criminalitzat qualsevol intent d'impulsar alternatives judicials o restauratives. Així, cada nou govern ha endurit més les condemnes respecte a l'anterior, fent col·lapsar tot el sistema carcerari.

Com explica Wicho, gairebé el 80% de la població presa prové dels estrats més pobres, on la narcocultura ha impregnat profundament el teixit social. La major part de les condemnes són per furtos o delinqüència comuna. Segons les dades oficials de l'Institut Nacional Penitenciari i Carcerari (INPEC), hi ha una població carcerària de 120.628 persones per a 78.690 places. De tota la població reclusa, el 34,4% es troba en presó provisional pendent de sentència, una situació que s'allarga durant anys. I la situació no fa res més que empitjorar, malgrat una amonestació del Tribunal Constitucional per la vulneració constant dels drets humans de la població carcerària, amb l'accent posat sobretot en la sobrepoblació.

En aquestes circumstàncies i segons marca la llei, el deure del director de l'INPEC hauria de ser declarar l'emergència social carcerària, però de moment no ho ha fet. La raó són els interessos econòmics que hi ha darrere la gestió de les presons, que ha viscut un procés de privatització de serveis. Per exemple, el servei de menjador va a càrrec d'empreses a les quals no s'exigeixen controls de qualitat dels aliments. Això ha provocat que el 35% de les malalties que pateix la població reclusa provenguin d'infeccions contretes a través del menjar.

A l'amuntegament se li sumen pràctiques habituals de tortura i agressions físiques, amb un alt grau d'impunitat. Els informes del Comitè Internacional de la Creu Roja (CICR) assenyalen que els més afectats per la violència psicològica i l'abús d'autoritat són col·lectius vulnerables com les dones, persones LGBTI, estrangeres, minories ètniques i preses polítiques.

En aquest sentit, les presons de dones són el reflex d'una societat patriarcal, on als problemes descrits anteriorment s'uneixen els referits a la discriminació de gènere. Segons els informes del CICR, més de la meitat de les internes reconeix haver delinquit a causa de la seva situació econòmica i haver estat víctima de violència masclista. La gran majoria de dones són detingudes per delictes relacionats amb el transport d'estupefaents, i no representen una amenaça per a la seguretat del país. El 2018, set de cada deu dones privades de llibertat afirmaven no disposar de suficients compreses ni de les mesures higièniques necessàries,

Segons les dades oficials, a Colòmbia hi ha una població carcerària de 120.628 persones per a 78.690 places disponibles

Gairebé el 80% del col·lectiu pres prové dels estrats més pobres, on la narcocultura ha impregnat

Pati de guerrillers de la presó de La Picota
/ JOSE ÁNGEL SÁNCHEZ

i corroboraven que no se'ls han realitzat exàmens mèdics específics relacionats amb el seu sexe.

Empresonaments polítics

A Colòmbia es defineix un empresonament polític com el d'aquelles persones que provenen de les guerrilles o de les lluites socials: defensores dels drets humans, lideresses socials, sindicalistes, estudiants en lluita i membres de partits polítics d'esquerra. També hi ha víctimes de fals positiu judicial, és a dir, persones innocents que han patit muntatges judicials i mediàtics per la seva lluita política i social.

Després del procés de pau i l'amnistia decretada en el marc de l'acord entre les FARC-EP i l'Estat colombià, dels 3.700 empresonaments polítics d'aquesta organització -336 dones-, avui en queden encara 254 -12 dones i 2 indígenes- a les presons, tots ells acreditats per les FARC-EP però no reconeguts pel govern.

Des del pati de guerrillers de la presó La Picota, Àngel Parra, de les FARC-EP, assegura que s'està produint una clara injustícia: "Ens envien a la Jurisdicció Especial per a la Pau (JEP) i aquesta ens torna al jutge ordinari, qui a la vegada respon: 'Vostè no és guerriller perquè al seu informe no diu que ho sigui'. I la pregunta del milió és: en un campament de les FARC, quan nosaltres estàvem en armes, hi havia un jutge mirant si érem guerrillers o no? Mai".

Els presos i les preses polítiques mantenen la lluita per defensar els seus drets: creen xarxes de suport dins i fora de la presó, cerquen impedir que el problema de la droga desmunti les seves estructures polítiques i realitzen treball social i pedagògic amb les altres preses socials. A l'interior d'un pati guerriller, la vida és molt similar a un campament. Per a René Nariño, ex-pres polític de les FARC-EP, s'ha fet molta "feina de formiga" i una pedagogia silenciosa amb els presos comuns per poder guanyar-se el seu suport.

D'una manera similar treballa dins dels centres penitenciaris l'altre gran col·lectiu privat de llibertat per raons polítiques: el de l'Exèrcit d'Alliberament Nacional (ELN). Encara té unes 700 persones preses -40 dones-, que, a diferència de les FARC-EP, no s'han pogut acollir a l'amnistia, ja que el seu procés de pau amb l'Estat colombià està actualment en punt mort.

A més, i encara que és difícil obtenir xifres fiables, hi hauria unes 200 persones preses que serien sindicalistes, defensores de drets humans, estudiants i activistes de les lluites polítiques del país. La majoria són víctimes de la criminalització judicial i mediàtica de la protesta social, dins de l'estratègia de repressió implementada pel govern d'Álvaro Uribe a través de la doctrina de seguretat nacional.

Paramilitarisme a l'interior de les presons

La gran majoria de paramilitars que queden en presons colombianes pertanyen a les extintes Autodefenses Unides de Colòmbia (1990-2006) i han estat sotmesos i condemnats per la llei de justícia i pau del govern d'Álvaro Uribe. Tenen patis separats i gaudeixen d'un bon estatus dins dels centres penitenciaris. Això és deu al fet que han establert xarxes caciquils en connivència amb la guàrdia de presons per organitzar el tràfic d'estupefaents, a més de la repressió contra la resta d'interns.

Actualment, segons les dades de l'INPEC, hi ha més de 2.000 paramilitars a la presó que haurien d'estar fora en un període d'entre dos i cinc anys. La gran majoria espera reincorporar-se en els nous grups armats. El nivell de reincidència dels paramilitars alliberats ascendeix fins al 70%, en comparació amb el de membres de les guerrilles, que amb prou feines es dona. La raó és que les estructures paramilitars no han desaparegut, sinó que es mantenen com a organitzacions criminals al servei del terrorisme d'estat.

Dels 3.700 empresonaments polítics de les FARC-EP, després del procés de pau encara en queden 254

El nivell de reincidència dels grups paramilitars alliberats ascendeix al 70%, en contrast amb el quasi nul de l'exguerrilla

Diverses sentències de la Cort Interamericana de Drets Humans afirmen que el paramilitarisme no solament està compost per estructures armades al marge de la llei, sinó que operen en coordinació amb les forces i els cossos de seguretat de l'Estat. Els paramilitars -diu el tribunal- responen a una política d'Estat amb l'objectiu d'eliminar qualsevol tipus de dissidència, controlar el negoci de la droga i aconseguir que les opcions polítiques de la ultradreta guanyin les eleccions a través de la por. Així, l'acord de pau amb els paramilitars no hauria servit perquè les organitzacions paramilitars desapareguessin, sinó que -com afirmen la gran majoria d'organitzacions en defensa dels drets humans- va ser només un rentat de cara davant l'opinió internacional, aprofitant la conjuntura per impedir que el poble colombià pogués saber la veritat sobre el que realment va succeir. ●

El cercle viciós de Guatemala

La primera volta de les eleccions presidencials ha deixat com a finalistes dues candidatures de la vella i corrupta política que governa des de fa dècades

Xavier Ruiz Ribes | @La_Directa
Ciutat de Guatemala

Si un nouvingut despistat es posa a xerrar amb qualsevol persona de Guatemala sobre la realitat política del país, pot patir efectes atordidors, especialment en època electoral. La llista d'improperis que arribarà a sentir pot ser incabable i semblarà que ningú se'n salvi. Per tant, no deixa de ser paradoxal que un país tan cansat de la corrupció i de les castes governants acabi escollint, cada quatre anys i de manera sistemàtica, una nova persona -la reelecció no està permesa- que ben segur acabarà acusada, empresonada o processada per delictes de corrupció al cap de poc temps. Només cal veure els casos d'Otto Pérez Molina, Alfonso Portillo o Álvaro Colom, i la llarguíssima llista de càrrecs polítics de tot nivell i de funcionariat que han estat imputats i condemnats en tots els governs dels darrers temps.

Quatre anys enrere, l'aleshores candidat i còmic professional Jimmy Morales va convèncer la majoria de la població guatemalenca amb un lema fet a mida: "Ni corrupte ni lladre". Davant el penós panorama nacional i l'afartament popular, no calia redactar grans programes ni convèncer ideològicament ningú: n'hi havia prou amb ser honest o dir que ho ets, i certificar que mai s'havia demostrat el contrari ni ningú t'havia enxampat robant. El cert és que Morales va triomfar contra tot pronòstic amb la seva cridanera campanya, però ha acabat desmantellant l'única institució que servia per investigar de manera independent la corrupció política: la reconeguda Comissió Internacional Contra la Impunitat a Guatemala (CICIG), que ha estat un dels mecanismes de control més admirats a l'Amèrica Llatina i un corcò per als governs que han sofert el seu marcatge implacable.

Les eleccions presidencials del juny han estat un nou capítol d'aquesta trama de novel·la negra. Sandra Torres (exesposa d'Álvaro Colom, de qui es va divorciar en un sonat cas per postular-se a les eleccions presidencials de 2011 i evitar la prohibició que recau sobre els familiars del president)

L'eterna lluita camp-ciutat és ahora la de l'eterna invisibilització de la població indígena, que abraça més del 40% del país

Dotze mesos abans dels comicis, moltes persones són empadronades en municipis que mai han trepitjat

partia com a favorita i els resultats li han donat un aval relatiu. Haurà de disputar una segona volta a l'agost contra el conservador Alejandro Giammattei. És a dir: dues eternes candidatures que representen tota la vella i fracassada escola política guatemalenca, que per fi s'enfronten en el combat final com en una trista vetllada de boxa decadent.

Estructura clientelar, compra de vots

No hi ha manera d'eludir el factor que tothom admet com a definitiu per explicar el triomf de Sandra Torres: la compra de vots. És *vox populi* que la gran estructura en què s'ha convertit el partit Unitat Nacional de l'Esperança (UNE), suposadament socialdemòcrata i que compta amb una forta xarxa d'edils i congressistes, ha possibilitat una àmplia connexió d'interessos -sobretot a les àrees rurals- que ha permès atorgar ajuts directes a les famílies a canvi de vots. Malgrat que aquesta dinàmica és extrapolable a la majoria de partits, ningú ha tingut darrerament tants recursos per fer-ho com la UNE. I malgrat que també és una pràctica prohibida, no és fàcil eliminar-la quan hi ha tantes persones beneficiàries reticents a perdre l'ajut i quan es camufla sota programes locals aprovats amb recursos públics que podrien passar el filtre de qualsevol auditoria benèvola.

D'aquí prové la gran diferència de vot entre sectors rurals i urbans, mediatitzada pel fet de ser receptora o no: si Sandra Torres té un nínxol de potencials votants a les zones més remotes del país, a les ciutats hi ha veritables masses de vot "anti-Sandra" que poden ser decisives en una segona volta molt polaritzada. L'eterna lluita camp-ciutat a Guatemala és ahora la de l'eterna invisibilització de la població indígena, que abraça més del 40% del país i a qui difícilment veiem representada a l'Assemblea Nacional. És per això que el quart lloc de Thelma Cabrera -indígena i líder camperola- en aquesta elecció presidencial, amb més d'un 10% del vot, és potser una de les poques notícies positives que ens han portat aquests comicis i un crit d'alerta sobre la Guatemala viva que no vol ser només receptora d'almoines i ahora moneda de canvi electoral.

Un altre dels fenòmens cíclics que es repeteix cada quatre anys, molt lligat a l'anterior, és el del desplaçament de votants i la seva inscripció en municipis allunyats. Tot comença dotze mesos abans, quan moltes persones són empadronades en municipis que mai han trepitjat. El dia de les eleccions arriben al centre de votació en autobusos llogats per a l'ocasió, dipositen el seu vot per a la candidatura oficial i tornen a casa seva amb alguna cosa més sota el braç. Al departament de Petén hi ha veritables caravanes de votants, amb el rostre compungit i els ulls perduts rere la finestra, que compleixen el ritual mirant d'esma. Potser venen de Chiquimula o Cobán, després de moltes hores de trajecte i dormint malament, i hauran de passar per alguns controls espontanis que els

Escola rural 844,
punt de votació a les
eleccions de 2019
/ ENRIC ADILA

altres partits munten a la carretera i que, sense miraments, poden acabar amb agressions o una pluja de pedres. Mai ningú sabrà amb certesa el nombre de persones lesionades: tot plegat és il·legal i, per tant, això a Guatemala no existeix.

Tampoc no s'ha de passar per alt l'inversament sistema de partits que s'ha constituït com una marca de país. Ho explica gràficament Fernando Farfán, delegat de l'Associació Nacional de Municipalitats (ANAM) a Flores: "Aquí els partits són com empreses que es configuren per llançar candidats, sense cap tipus d'ideologia ni programa". De fet, podríem afegir-hi que no hi ha partits com a tals, sinó només sigles, conglomerats d'aspirants a càrrecs públics, eines d'un sol ús creades per fer-ho possible. Davant de cada elecció, tota candidata es pregunta amb quin partit podria competir, qui li pot oferir millors condicions. És així que trobem alcaldes que han passat per tot l'espectre partidari de dreta a esquerra sense que aquest fet sigui vist com una mena de transfuguisme. Hi ha algun excandidat de la URNG -partit d'esquerra sorgit d'una guerrilla- que va acabar presentant-se sota les sigles del partit de Portillo (hereu de la dictadura de Ríos Montt): la seva acció política no canviava, només la plataforma que li permetia seguir en el càrrec; ahora, el partit veia en el candidat una

oportunitat per sumar poder local i mantenir l'estatus jurídic: tothom hi guanya.

Influència del narcotràfic regional

I finalment, els voltors externs que segueixen atentament el terreny de joc acaben jugant a la mateixa partida: la influència del narcotràfic és sabuda i ningú ha estat capaç d'aturar-la, ja que de fet no és un problema guatemalenc sinó regional. El poder local, en aquelles zones de trànsit i frontera, és un bé molt preuat, i algunes candidatures són avalades directament pels càrtels per poder operar després lliurement i fer passar la mercaderia pel territori. Disputar electoralment el vot en aquestes condicions és una heroïcitat que et pot costar la vida.

Trencar aquest cercle viciós de la política *chapi-na* no és gens fàcil. Algunes respostes ciutadanes al carrer, potser encara massa tímides, van irrompre el 2015 quan es va destapar el cas de contraban duaner que implicava Otto Pérez Molina i la vicepresidenta Roxana Baldetti (avui totes dues a la presó). Potser un dels efectes més positius va ser la mobilització, sobretot digital, per evitar que Manuel Baldizón (avui en arrest domiciliari als Estats Units vinculat a un gran escàndol de corrupció) guanyés les eleccions d'aquell any. Però sembla que el peix guatemalenc s'acaba

El poder local, a les zones de trànsit i frontera, és un bé molt preuat, i algunes candidatures són avalades pels càrtels

mossegant sempre la cua: que Sandra Torres o Alejandro Giammattei puguin acabar presidint el país a partir del gener no deixa de ser una ironia del destí, un retorn als vells fantasmes de la política que regularment sobrevolen les aigües contaminades del llac Amatitlán, que Baldetti pretenia netejar per 138 milions de quetzals (uns 16 milions d'euros) amb un miraculós compost d'aigua i sal. El llac segueix avui rebent les aigües negres de l'àrea metropolitana de la capital, i el país s'encamina cap a quatre anys més d'una vella història repetida i coneguda. ●

ger
ENTITAT
CULTURAL I
ESPORTIVA

C/ del Pí 25, Ribes (Garraf), Països Catalans
08810, Tlf: 93 896 12 00, ger@mesvilaweb.com

...aquest estiu posem la directa amb la nova web
www.entitatger.cat

**productos
de la terra**

El portal
de venda
de productes
dels PPCC

www.productesdelaterra.cat

NOU LLIBRE!

ABORÍGENS,
veus de la resistència pel territori

Recull d'articles periodístics
que aprofundeixen en els
conflictes mediambientals
del País Valencià

CALIU
ESPÀZ EDITORIAL

Directa

CUINÀ DE BARRI

ESMORZARS
MENÚ AL MIDDIA
CARTA DE NIT
OPCIÓ VEGETARIANA
BEGUDES DE LA TERRA
CERVESES ARTESANES
CULTURA POPULAR

C/PREMIÀ 20, BAIXÓS, 08014
SANTS, PAÏSOS CATALANS
93 422 16 13 WWW.TDE.CAT

LA SILENCIADA **PRIMAVERA ÀRAB DEL SUDAN**

El país viu una potent mobilització popular que podria sucumbir a la repressió de l'estat si no hi ha una intervenció internacional

L'anàlisi de **Ricard González** | @RicardGonz
Periodista i politòleg

Tot i que l'Àfrica subsahariana és la regió més ignorada per la premsa occidental, un dels seus principals països, el Sudan, va sortir del quasi anonimats el passat mes d'abril. Una revolta popular pacífica iniciada el desembre va aconseguir deposar el president Omar al-Bashir després de tres dècades governant el país amb mà de ferro. Una junta militar va assumir llavors les regnes del poder amb vagues promeses de democratització que no van convèncer l'oposició.

El conflicte entre les dues parts es va anar aguditzant i va esclatar el 3 de juny, quan un cos paramilitar associat a l'exèrcit va desallotjar amb gran brutalitat un campament de protesta instal·lat a la capital des de feia gairebé tres mesos. Les imatges i xifres esgarifoses de la repressió estatal van tornar a situar els focus d'alguns mitjans al Sudan: més de 118 persones mortes i 500 ferides, a més de 70 violacions. Tot i que veus expertes assenyalen el perill d'una guerra civil, ni els governs ni la societat civil europea han reaccionat amb la mateixa contundència que davant d'altres conflictes.

Amb uns 40 milions d'habitants, és el tercer país més extens del continent africà, té sortida al mar Roig i és nexa d'unió entre la regió mediterrània i la banya d'Àfrica. Aquesta última zona s'ha convertit en l'escenari d'una competició econòmica i militar entre les principals potències mundials i d'Orient Mitjà. Per fer-se'n una idea, només cal assenyalar que el diminut Djibouti, país situat davant de l'estret de Bab el-Mandab que dona entrada al mar Roig, compta amb bases militars dels Estats Units, l'Estat francès, la Xina, el Japó i Itàlia, i aviat s'hi sumaran l'Àrab Saudita i potser l'Índia.

A més, el Sudan disposa de frontera terrestre amb un total de set països (Egipte, Líbia, Sudan del Sud, el Txad, la República Centrafricana, Etiòpia i Eritrea). Tots aquests països són fràgils i pateixen conflictes polítics interns, en alguns casos de tipus bèl·lic. Els efectes del descens del Sudan a una confrontació civil o una situació de caos es farien sentir a tota la regió,

No es tracta d'una revolta espontània; està organitzada per l'Associació de Professionals Sudanesos (APS)

i provocarien la desestabilització dels estats veïns en una posició més precària. Per tant, de retruc, una conseqüència seria un augment sensible del nombre de persones refugiades i migrants que es dirigeixen cap a Europa, un fenomen que la Unió Europea no ha sabut gestionar i que ha derivat en una de les pitjors crisis institucionals de la seva història.

De fet, el mateix Sudan no és un país exempt de conflictes interns de tipus violent, la qual cosa explica que la seva població ocupés el quart lloc en la llista de migrants arribats a les costes italianes el 2018. Una vegada acabada la guerra amb el sud cristià i animista, que va desembocar en la creació de l'estat del Sudan del Sud l'any 2011 i la pèrdua de la majoria de les seves reserves de petroli, es van exacerbar els conflictes a les regions de Kordofan del Sud, el Nil Blau i Darfur -aquesta última la més coneguda per la possible perpetració d'un genocidi i la consegüent investigació per la Cort Penal Internacional.

La revolta en marxa al Sudan representa una ocasió d'or per obrir el camí vers una resolució negociada d'aquests conflictes interns. No en va, un dels fets més destacables de la rebel·lió popular és que ha recollit un gran suport en totes les regions del país. Aquest cop, el règim no ha pogut utilitzar l'estratègia d'enfrontar una zona amb una altra seguint el vell proverbi romà de "divide et impera".

El moviment prodemocràtic sudanès guarda una gran semblança amb els apareguts en altres països àrabs des de 2011, les anomenades primaveres àrabs, com el que en l'actualitat sacseja també el règim algerià. Per exemple, el jovent també ha jugat un paper molt important: la principal eina de mobilització són les xarxes socials,

i entre les seves principals reivindicacions figuren tant demandes de tipus econòmic i social com altres de tipus polític, i la prioritat és el trànsit d'una dictadura militar a un govern civil.

Ara bé, cal destacar una important particularitat del cas sudanès. Mentre que a la resta de primaveres àrabs la mobilització als carrers fou espontània i va adoptar una forma magnàmica, al Sudan les protestes han estat molt ben coordinades i organitzades per una entitat. Es tracta de l'Associació de Professionals Sudanesos (APS), una plataforma que inclou diversos sindicats i col·legis professionals, veritable columna vertebral de la revolta des del seu inici. Pocs exemples més purs es poden trobar d'un moviment sociopolític de protesta liderat per la societat civil, lluny dels interessos polítics partidistes.

De moment, els èxits de l'APS són impressionants: després del sagnant desallotjament del campament de protesta, va ser capaç de paraitzar el país un cop més amb la seva campanya de desobediència civil pacífica, i va forçar l'exèrcit a la taula de negociació que havia abandonat dies abans. Sembla indubtable que la revolució compta amb el suport de la gran majoria de la societat. No obstant això, el seu triomf necessita una resposta positiva de la comunitat internacional, i sobretot d'Occident i la Unió Africana, per contrarestar el suport actiu a la Junta Militar per part de l'eix format per Egipte, l'Àrab Saudita i els Emirats Àrabs, hostil a qualsevol procés de democratització.

I és que la crisi del Sudan és també important perquè, a diferència d'altres conflictes més enquistats, una intervenció decidida de la comunitat internacional sí que pot evitar un bany de sang. L'exèrcit sudanès no és monolític, i la greu crisi econòmica del país, detonant inicial de les protestes, permet dubtar que només amb el suport financer d'alguns països del golf Pèrsic la Junta Militar pugui sostenir la seva economia, sobretot si se li imposen noves sancions. En cas de triomfar la revolta, Tunísia deixaria de ser "l'excepció democràtica àrab", i el seu exemple podria inspirar altres pobles de la regió. ●

La Escocesa,
fàbrica de
creació al
districte de
Sant Martí de
Barcelona

Carn, pedra i purpurina

Les fàbriques de creació són tallers per a artistes, icones postmodernes i edificis 'souvenir' d'un patrimoni desaparegut, espais lúdics per a la ciutadania mobilitzada artísticament

Ivan Alcázar Serrat | @La_Directa

Entre les dècades de 1980 i 1990, artistes de Barcelona cercaven tallers compartits als barris de la ciutat, als plecs i racons de l'urbs, en grans espais industrials en desús, tot aprofitant l'interregne entre etapes urbanes (de la desindustrialització a la dita *renovació olímpica*). No parlem de gent consagrada, sinó d'autònoma esforçada que treballava al recer dels tallers, sovint en condicions d'autoexplotació i precarització, amb el focus posat en les preocupacions materials, logístiques, prosaiques i col·laboratives de *L'autor com a productor*, tal com Walter Benjamin el definia el 1934. Després, d'allà en foren desallotjades gradualment, amb les transformacions urbanístiques consecutives (àrees olímpiques i *de nova centralitat*, Raval Central, 22@, PERI diversos) i els augments consegüents dels lloguers.

En aquest punt, cal recordar l'informe realitzat el 2007 pel centre Hangar, gestionat per l'Associació d'Artistes Visuals de Catalunya (AAVC), on es constata -en el període 1994-2007- la desaparició de milers de metres quadrats de tallers creatius del Poblenou i l'èxode forçat de més de 300 artistes.

El 20 de novembre de 2007, a la jornada "Fàbriques per a la creació. Laboratoris culturals a les ciutats", l'aleshores delegat de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona i responsable de

l'ICUB, Jordi Martí, admetia que "molts d'ells [els creadors] es troben en una situació difícil. Els processos recents de transformació de la ciutat, si bé han tingut uns efectes favorables per als espais orientats a la difusió, han tingut un impacte negatiu en els espais dedicats a la creació".

Nous territoris de l'art

És en aquest context que irrompen en l'ecosistema cultural de Barcelona les fàbriques de creació. La tipologia, de fet, no és nova ni una invenció barcelonina, ans al contrari. Amb noms, programes i orígens diferents, en diversos països d'Europa les *art factories* o *friche* (a l'Estat francès) tenen exemples primerencs des de la dècada de 1970, amb casos de tots colors: del Tacheles berlinès a la Belle de Mai marselesse i el 104 parisenc. N'hi ha de rebels i d'oficials, amb més o menys control institucional i disseny arquitectònic. L'any 2002, Fabrice Lextraït destacava en l'inventari *Les nouveaux territoires de l'art* -en territori francès- la importància per a la vitalitat creativa dels processos consistents a "desinstitucionalitzar, desconstruir i descodificar" els espais, les pràctiques i els organigrames.

»

» A Barcelona, el model d'equipament que s'implementa el 2007 té la base en el Pla Estratègic de Cultura de Barcelona (1999), que proposa “un punt de trobada entre agents econòmics, socials i culturals per tal de dibuixar [...] la Barcelona del coneixement” en la seva “tercera transformació” (com a ciutat postindustrial i de serveis). En el Pla Estratègic de Cultura de 2006 (Nous Accents) i en el programa Barcelona Laboratori es valora “l'emergència de nous creadors fora dels circuits convencionals” mentre s'albiren amb alegria les promeses de les indústries culturals. Malgrat l'aparent fracàs conceptual del Fòrum de les Cultures de 2004 -gran projecte urbanístic disfressat de celebració multicultural-, el pla de 2006 no sembla donar-se per al·ludit i planteja que, a la ciutat, “la cultura esdevé útil com a instrument, tant per la seva capacitat de generar riquesa com per la seva contribució a la cohesió social, guanyant centralitat en el domini de les polítiques públiques locals”. És a dir, s'assumeix en positiu i fil per randa l'estratègia de “la cultura com a recurs”, segons George Yúdice: el buidatge de la cultura de tota especificitat, en convertir-la en una eina d'ordenació, garantint d'atenuació de conflictes i d'increment de beneficis.

Autogestió i patrimoni

La formalització del programa de fàbriques de creació municipals es fa a la ciutat (per via de contractes i cessions de la gestió) actuant sobretot en centres consolidats, que eren fàbriques de creació *de facto* autogestionades per col·lectius i comunitats: l'Ateneu Popular 9 Barris (en actiu des de 1977), la Sala Beckett (1989), La Caldera (1995), la Nau Ivanow (1997), l'Hangar (1997) o La Escocesa (1999). N'hi havia moltes altres, més o menys informals, en alguns casos en immobles okupats, que han anat sent esborrades del mapa. Aquells casos citats van rebre l'aixopluc de l'administració a canvi de la viabilitat econòmica, del paraigua i de la protecció contra possibles desnonaments, del pressupost que permetia la reforma arquitectònica obligatòria per entrar en normativa o bé del trasllat a un nou local.

No és sobrer invocar, igualment, el paper d'artistes, historiadors i moviments veïnals en la reivindicació i la preservació del patrimoni industrial de la ciutat, sovint en contra dels plans d'immobiliàries que apostaven per la *tabula rasa*, i en la interpel·lació d'unes institucions refractàries. El patrimoni salvat i posat en valor gràcies a les campanyes ciutadanes (poc, comparat amb el destruït), sostingudes des dels anys 60 i 70, forma el gruix dels equipaments actuals de Barcelona. Construïnt els búnquers després del bombardeig (és una metàfora), al *realisme socialista* nostrat, que és procliu a destacar la figura (de la xemeneia) del fons (del context dels barris industrials), ja li anava bé encapsular i localitzar les artistes, a la vegada que presumia dels edificis contenidor com a records aïllats d'un

El patrimoni salvat i posat en valor gràcies a les campanyes ciutadanes, sostingudes des dels anys 60 i 70, forma el gruix dels equipaments actuals de Barcelona

El tancament de les fàbriques ha deixat grans solars al districte de Sant Martí

passat (artesà, obrer, fabril) que s'entenia *cutre*, brut, perillós i vergonyant: triomfalment superat.

En un moment d'impàs, el maig de 2007, per exemple, l'associació d'artistes de La Escocesa del Poblenou escrivia un comunicat rabiós i angoixat (que encara podeu trobar al seu web): “L'especulació ha obligat als artistes del Poblenou a canviar cada dos per tres d'espai de creació, més de deu anys d'exòde dins el Poblenou, els espais de creació es transformen en pisos, les antigues fàbriques i naus han anat desapareixent i tan sols han quedat les xumeneies, pisos, pisos, pisos, oficines, oficines, centres comercials, edificis alts, la escocesa enterrada en el progrés, progressivament i sense treva la ciutat ens llença, progressivament, com els *derribos*, nosaltres serem també derruïts, aniquilats, foragitats. Així batega Barcelona? [sic]”.

Casos i xarxa

Actualment, la xarxa de fàbriques de creació suma exemples com el de la Fabra i Coats, que havia de ser la nau capitana del programa, contradient l'esperit d'una geometria en xarxa. Aquest equipament té dificultats cícliques de definició i, després de funcionar com un calaix de sastre o un mega-centre cívic, ara sembla reorientar-se cap a l'àmbit educatiu. D'altra banda, espais com els teatres de La Seca - Escenari Joan Brossa i el Tantarantana, amb una trajectòria dilatada i una programació sempre interessant, estan inclosos amb calçador a la xarxa municipal, perquè de fet són espais d'exhibició. Com a centres públics, ambdós ofereixen a les companyies que hi treballen unes condicions econòmiques, de suport tècnic i de difusió molt millorables, com es desprèn de la denúncia pública que l'any 2016 va fer la companyia Íntims Produccions, quan decidiren prescindir d'actuar a l'aleshores La Seca - Espai Brossa.

El projecte Hangar a l'interior de l'antic recinte industrial de Can Ricart

La xarxa també mostra altres fragilitats, en un nivell més vast i complex, en la indefinició i vaguetat del seu paper en el context (sociocultural, de l'oci i del negoci) en què s'implanta. Creadors i creadores passen dos mesos o dos anys en un taller amb un lloguer assequible, però: on eren abans i on aniran després? Quina continuïtat se'ls ofereix i què passa amb l'obra realitzada? La gestora cultural Tere Badia (directora d'Hangar fins al 2018) demanava, en la seva contribució a l'informe *Directori de fàbriques de la cultura a Europa* (realitzat per Consonni el 2011), obrir el focus per analitzar el context i veure si era factible una xarxa de "col·laboratoris" descentralitzats en lloc de tanta obsessió per la inversió en la "pedra", en l'arquitectura.

Sospites, perills i reptes

Aquells processos d'institucionalització dels quals parlàvem anteriorment també han fet emergir una sèrie de sospites genèriques des de l'àmbit de la crítica institucional. El professor i assagista Jesús Carrillo qüestionava possibles conflictes i derives dels "nous" equipaments (a l'article "Las nuevas fábricas de la cultura: los lugares de la creación y la producción cultural en la España contemporánea", de 2014), i es preguntava si les fàbriques de creació són catalitzadores de les potencialitats culturals i creatives de la col·lectivitat o si són, en canvi, disseminadores d'un model cultural i social prefixat. Si són realment respostes a les demandes (de la societat, dels col·lectius d'artistes) o si poden esdevenir simulacres d'aquestes respostes des de l'administració, al servei d'altres interessos: de comercialització, institucionalització i homologació de les pràctiques culturals.

En el cas de les fàbriques de creació de Barcelona, en aquest sentit el repte principal és l'autonomia dels centres i la coherència amb sengles trajectòries. Els perills a evitar serien tant la cooptació i l'apropiació dels relats i missatges artístics per

Els perills a evitar serien tant la cooptació i l'apropiació dels relats artístics per part de les instàncies públiques com l'arreglament com a nova baula de gentrificació

part de les instàncies públiques (una idea que ja apareix a l'assaig *La ciutat interrompuda* de Julià Guillamon, de 2001 i ara reeditat), com l'arreglament dels equipaments creatius com a nova baula de la gentrificació als barris, afegint-se als efectes secundaris fatals de la renovació dels mercats municipals i de l'espai públic prèmium de les superilles (de l'últim exemple, Sant Antoni, n'han parlat fins i tot al *The New Yorker*).

En cada cicle polític, cada administració municipal ha anat perfilant al seu gust el model de fàbriques de creació. Així, l'octubre de 2014, Lluçia Homs (aleshores director de promoció dels sectors culturals de l'ICUB, en l'etapa de CiU) assegurava al cicle Factorial que el "model Barcelona de fàbriques de creació" havia de basar-se en la internacionalització, en l'"excel·lència en els continguts", en "les 3P" del "public-private partnership" (col·laboració publicoprivada), i en un grapat de conceptes del guru neoliberal Richard Florida, controvertit herald de la gentrificació programada a través de l'anomenada classe creativa. Però aquest *evangeli segons Florida* ja s'ha refutat des d'altres instàncies més rigoroses (i cíviques). L'artista Martha Rosler, a l'assaig *Culture Class* (de 2013) definia l'invent de la ciutat creativa com una manipulació retòrica i estadística, una poció màgica del màrqueting, conxorxa entre artistes i entitats financeres, administració pública i sector immobiliari, tot recordant aquella tesi situacionista que alertava sobre la cultura com "la mercaderia que ven totes les altres mercaderies". ●

El temps que no hem viscut

El relat de M. Antònia Massanet

Has anat a la consulta sola perquè ja et trobes millor i fins i tot treballes. No hi ha cap motiu per haver-hi d'anar acompanyada, penses. L'espera es fa llarga i no et ve de gust llegir. Als seients d'ambdós costats es comencen a succeir embarassades. Gairebé totes hi són amb les parelles. N'hi ha una de sola, plena de tatuatges i amb una d'aquelles panxes perfectes, de serp que acaba de menjar. I una altra encara, més o menys de la teva edat, que ha vingut amb sa mare -tu, que la tens tan enfora-, una senyora bastant gran de cames tan inflades que necessita agafar una cadireta infantil de pediatria per a poder-les estirar. Parlen de coses banals i de tant en tant la filla corregeix la mare. Aquesta complicitat és el que et fa més enveja de tot. Totes les embarassades van entrant a les consultes i el teu número encara no surt a la pantalla. Ja t'adones que no hauries hagut de venir sola perquè no pots deixar de pensar en els infants que porten a dins les altres i en aquesta excrescència estèril que portes tu a dins.

Durant la visita, explicant els nous símptomes, et sents encara pitjor. El doctor demana que et canviïs per fer-te una palpació. I tu penses que no t'ho esperaves i que no vas prou depilada. Ara no és moment per això, però et va sorgint la idea una vegada i una altra. Al teu ginecòleg sembla que li agradi ben poc la feina i només s'ocupa de ficar els seus dits el més ràpidament i el més endins possible de la teva vagina, fins a un punt tan fondo en què només t'havia arribat una altra persona abans: ell mateix, en l'anterior visita en aquest mateix hospital. No és lloc ni per als amants ni per al plaer. Ell estreny contra el recte i cap a dalt i cap a un costat, intentant palpar quists i adhesions. Crides diverses vegades de dolor i et diu que aguantis un poquet més, guapa, que ja gairebé esteu. Quan et fa mal o veu que no estàs físicament o emocionalment bé, et diu sempre guapa i és amable i dolcet. Quan et veu bé i fas preguntes sobre la teva malaltia, et parla amb aires de superioritat i fa comentaris despectius. Sembla bipolar, però de moment segueix sent el teu ginecòleg. Avui és dolç fins al final: et comunica que a més d'endometriosis també tens adenomiosi.

/ LLUÍS RÀFOLS

Has bajao mucho, profe. Bajar de dónde? De peso. Els deu quilos es noten. Al principi et molestava quan la gent t'ho comentava. La manera de perdre'ls no havia estat plaent ni per sentir-se'n orgullosa, però a poc a poc la coqueteria et guanya, sobretot ara que gairebé fa un mes que surts a caminar una hora al dia i fas estiraments a casa i et sents més acollida en el teu cos. Ara és com si t'haguessis volgut aprimar aposta i fos un triomf personal aconseguit amb valors tan promoguts com els de l'esforç, la constància i l'autocontrol, que tothom admira i per això s'apressen a comentar-t'ho i a felicitar-te. Com si haver perdut tot aquest pes fos una victòria i no una gran i visible cicatriu de la malaltia.

T'has aprimat un quilo més. Un que ja no haguessis volgut perdre de cap de les maneres. No estaves tan prima des de feia deu anys. La roba et va baldera, els sostenidors també, les faldilles et cauen. Això et comença a acomplexar però estàs massa cansada després de la feina per anar de compres a la tarda. Vols aguantar tot el que puguis. I ara ja coneixes els nens de la teva tutoria. T'abracen quan et troben pel passadís, et porten dolços àrabs i reclamen la teva atenció tot el que poden. No vols deixar de veure'ls. Per això has de reservar energies, deixar de fer altres coses per poder fer aquesta. L'energia de què disposes és limitada. En anglès es parla d'*spoons*. És com si tinguessis *x* culleretes d'energia al dia. Les pots gastar com vulguis, però quan has arribat a l'última les has acabat, et guanya la fatiga. Com un viure estant en una última espelmeta, cercant l'equilibri perquè la flama no s'apagui.

Cada dia t'acostes al caient de les teves forces. Després t'abandonen, s'esvanixen. Com una boirina que desaparegués a poc a poc després de caure de tu amb força, com farina d'un sac que es deixés desplomar contra el terra. Aleshores apareix el dolor, que s'ensenyoreix del teu cos i et fa esclava del llit, el lloc on has passat més hores l'últim any. Tot sovint t'hi fiques vestida. Et sembla que si no vas tot el dia en pijama i sense sostenidors no estàs tan malalta. Com si poguessis pegar un bot del llit i sortir per la porta de casa en qualsevol moment. A comprar el pa, a fer un encàrrec, a buscar la targeta de crèdit que fa quinze dies que t'espera a l'oficina de davant de casa. Com si poguessis. ●

ressenyas

Desocupant els manicomis

Jordi Relano | @j_relano

“El judici d’un psiquiatre pot condemnar un home sense la necessitat d’un judici”. L’abordatge crític de Giorgio Antonucci, metge i psicoanalista, qüestiona de soca-rel una pràctica psiquiàtrica que va combatre a partir dels anys 60. Publicat a Itàlia el 1989, *El prejuicio psiquiátrico* és un ariet demolidor fet de paraules càlides, substrat humanista i, per damunt de tot, d’una contundència bastida amb l’experiència de recuperar i alliberar persones recloses en manicomis del nord del país.

Antonucci confronta la psiquiatria com a eina repressora funcional al poder. Sense vocació de psiquiatre, treballaria i dirigiria pavellons manicomials, alguns fins a desmantellar-los, per obrir-ne les portes, prohibir-hi tota coerció (coma insulínic, electroxocs, contencions) i alliberar-ne persones lligades durant anys. La seva mirada explica el patiment i la recuperació a través del context i l’entorn i subratlla la reclusió de persones pobres, analfabets i poc productives en un model d’explotació capitalista.

Nombrosos textos d’època obren finestres

secundàries dins el llibre. Un conjunt d’històries clíniques mostren, entrada rere entrada, l’extracció, la degradació i l’anul·lació manicomial. Fragments de revistes mostren les denúncies d’obreres en conèixer-ne les condicions intramurs. Textos de psiquiatres biològics el porten a desmuntar la consistència epistemològica des del títol del primer capítol: “La psiquiatria no és una ciència”. S’hi assenyala el biaix de gènere al diagnòstic d’*histeria*.

Company de Franco Basaglia a Gorizia, Antonucci critica el “reformisme antipsiquiàtric” d’altres professionals i el paper ambivalent del Partit Comunista. La seva aposta per la no-psiquiatria demana la desaparició de la dis-

ciplina i dels diagnòstics. Descriu els psicofàrmacs com una camisa de força química i, davant el patiment i l’assenyalament individual, aposta per la dimensió col·lectiva de la transformació social. Amb pròleg de Thomas Szasz i epíleg fet d’entrevistes (la darrera de 2015), *El prejuicio psiquiátrico* fa de pont en el temps i convida a emmarallar debats d’ahir amb pràctiques i reivindicacions d’avui. ●

LLIBRE
El prejuicio psiquiátrico
Giorgio Antonucci
Katakra, 2018
272 pàgines

Quan el taylorisme es desplaça a la Xina

Guille Larios | @La_Directa

LLIBRE
La máquina es tu amo y señor
Jenny Chan Yang,
Xu Lizhi, Li Fei
i Zhang Xiaoqio
Virus, 2019
128 pàgines

En forma de poemes obituaris, textos autobiogràfics o articles periodístics, aquest llibre recull el devastador testimoni d’estudiants, activistes, obreres i treballadores industrials xineses de la ciutat-fàbrica de Foxconn, que concentra gairebé mig milió de persones a la seva planta de Shenzhen. Són les anomenades iSlaves, joves migrades de zones rurals xineses que en condicions de neoesclavisme, militarització i taylorisme extrem produeixen més de la meitat dels components electrònics de tot el món per a companyies com Apple, Amazon o Google.

Aquest model de concentració i organització laboral i vital totalitari va sortir a la llum l’any 2010 després d’una onada de suïcidis d’algunes de les seves treballadores. Per apagar el foc, Foxconn va introduir petits canvis cosmètics: va col·locar xarxes antisuïcidis i barrots a les finestres dels pisos rusc on s’allotja l’exèrcit laboral.

Aquest breu i contundent manual, així com el seu epíleg de tancament, ens ajuden a conèixer els efectes socials globals i el costat fosc del miracle informàtic, del mite tecnològic alliberador d’influència californiana tan present a les capitals mundials. ●

La complexitat de la manta

Oriol Soler Pablo | @uri_soler

LLIBRE
Vida manera: retrat circular de la venda ambulante (Dakar-Barcelona)
Yeray S. Iborra
Octaedro Editorial, 2019
142 pàgines

Per què la manta va més enllà de la venda ambulante, els presumptes problemes de seguretat ciutadana i l’enuig d’alguns comerciants barcelonins? Darrere la manta hi ha racisme, persecucions policials i crítiques d’alguns lobbys: els mitjans s’encarreguen de transmetre-ho. Però la manta també ensenya (i alhora amaga) migracions, la crueltat de l’Europa fortalera i una de les cares més descarnades del capitalisme salvatge.

Yeray S. Iborra toca tots els pals en aquest llibre, de Dakar a Barcelona, per entendre millor qui són aquestes persones i per què s’han acabat dedicant a la venda ambu-

lant. “Tots els joves somiem viatjar a Europa. Quan veus les pel·lícules vols entrar a la televisió i arribar-hi d’un salt”. [...] En Mohammed ho diu assenyalant els dos televisors que decoren la sala: cap d’ells està connectat.

El llibre també qüestiona la idea barcelonina de què ha de ser l’espai públic i ensenya com s’ha gestat un gran fenomen d’autoorganització col·lectiva -el Sindicat Popular de Venedors Ambulants- i la seva pròpia marca de roba. Humanització, moments de tendresa i repàs a les institucions, un viatge amb les aturades idònies a tot allò que queda amagat sota la manta. ●

/ ROSER GAMONAL

Edda Pando,
membre de
l'associació
Todo Cambia

“Les morts a la Mediterrània són part de la política de la UE”

Mariana Cantero | @cantero_mariana

A la dècada dels 90, treballava en un diari i estudiava Comunicació a Lima quan Fujimori va decidir apujar les taxes universitàries. En les protestes contra la mesura va conèixer una noia italiana i va voler viatjar a Europa. Al cap de tres mesos, quan li tocava tornar, va decidir quedar-s'hi. Va començar una altra vida en un lloc on no coneixia ningú. Va sobreviure fent tota mena de feines, des de netejar cases fins a cuidar criatures. L'any 1994 es va casar amb un amic per obtenir la documentació. Cinc anys més tard va fundar, juntament amb altres companyes, Todo Cambia. “No volíem ser una agrupació de migrades, tampoc una d'italians que sostenen les migrades, sinó una on les migrades tinguessin el paper protagonista i els italians es posessin al mateix nivell”, explica. Aquest espai li ha servit, a més de per lluitar pels drets, per començar a pensar els perquè del racisme o la significació de viure a Itàlia com a peruana, temes sobre els quals ha reflexionat a Barcelona convidada per la Comissió Catalana d'Ajuda al Refugiat (CCAR).

Estàs implicada en el projecte Missing at the borders...

Sí. Vaig conèixer un grup de mares de Tunísia que protestaven per saber què havia passat amb els seus fills, un grup de 501 persones que va sortir entre el març i el maig de 2011 del qual s'ha perdut completament el rastre. A mi em va impressionar molt conèixer aquestes mares. Són com les Madres de la Plaza de Mayo, van amb les seves fotos pel carrer preguntant on són els seus fills. És necessari donar veu a les famílies, perquè elles són les que poden posar en discussió les criminals polítiques frontereres europees i el discurs oficial.

Heu trobat més grups de familiars?

Sí, un d'Algèria, un altre del Camerun, el de la tragèdia del Tarajal i les mares centreamericanes, que fan la caravana des de fa tretze anys a la recerca dels seus fills. Només a la Mediterrània, en els últims anys hi ha desenes de milers de desapareguts. Les seves famílies estan vivint en una situació d'angoixa, esperant que algú els digui alguna cosa. No hi ha tombes, no hi ha lloc on mostrar el dolor, no hi ha certificats d'herència, no hi ha vídues i pateixen nombrosos problemes, com per exemple que com que no són vídues, no es poden tornar a casar.

Aquests són casos aïllats?

No. Aquesta política de la desaparició és una de les estratègies de la política migratòria de la Unió Europea per impedir que la gent hi arribi. Hi ha casos d'omissió de socors quan una embarcació declara que necessita ajuda. No maten les persones migrades directament, però sí per omissió. També hi ha casos en què les salven però no les deixen atracar, tanquen els ports. I el govern de Salvini no és l'únic que porta a terme aquesta política. El govern de centreesquerra anterior va establir uns acords amb Líbia que permeten que puguin portar la gent als camps de concentració. Llavors, no és qüestió d'un color polític o un altre: és una estra-

tègia que té a veure amb el fet d'haver construït un espai de circulació dels ciutadans -Schengen- que s'ha construït mitjançant l'exclusió dels no europeus. No podem parlar de tragèdies al mar: són part d'una estratègia per contrarestar els fluxos migratoris.

Quins altres obstacles es posen actualment per arribar a Europa?

El principal obstacle que es posa actualment és el visat. Si no te'l donen, agafes la pastera. La negativa és discrecional, i quan te'l neguen no pots recórrer. Si no hi hagués aquest problema, les màfies es desbaratarien i la gent arribaria a la UE, com passava abans. Fins al 1992, molts països llatinoamericans no necessitaven visat, ni tampoc molts africans. El

visat no ha ajudat a fer que la gent no arribi, el visat ha ajudat a fer que la gent mori. No hi ha mecanismes d'ingrés de manera regular. Fa anys que demanem un permís per cercar feina.

Com ara aconseguir que les persones migrades siguin ciutadanes de ple dret...

Sí. L'estat dona drets als ciutadans. Són ciutadans perquè tenen la nacionalitat. Les persones migrades no són ciutadanes, però estan aquí i reivindiquen els seus drets. Què és el dona dret a les persones? Crec que l'arribada de les migrades ens porta a plantejar-nos quin tipus de societat volem, des d'un punt de vista social, cultural i econòmic. Això també requereix un salt per part de les persones migrades, que a vegades es mantenen tancades en el gueto marcant la distància entre el jo i l'altre. Ens hem d'assumir com a subjectes d'un nou ordre social. La lluita per intentar que les migrades puguin no només votar, sinó ser elles les que representen la població, és un gran repte. Però ser migrada no significa ser d'esquerres. Això comporta també trencar amb l'esquema de la victimització de les migrades per part de les esquerres i acceptar que hi ha migrades de diversos colors polítics. ●

La imposició del visat no ajuda a fer que la gent no arribi, el visat ajuda a fer que la gent mori